הלכה · משנה תורה · מפרשים · מגיד משנה · ספר זמנים

מגיד משנה על משנה תורה, הלכות שופר וסוכה ולולב

רבנו וידאל די טולוזא

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מגיד משנה על משנה תורה, הלכות שופר וסוכה ולולב

רבנו וידאל די טולוזא

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מגיד-משנה-על-משנה-תורה-הלכות-שופר-וסוכה-ולולב/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה א 5
הלכה ב 5
הלכה ג 6
הלכה ד 6
הלכה ה 7
הלכה ו 7
הלכה ז 8
הלכה ח 8
פרק ב 8
הלכה א 8
הלכה ב 8
הלכה ג 9
הלכה ד 9
הלכה ה 10
הלכה ו 10
הלכה ז 10
הלכה ח 10
הלכה ט 11
הלכה י 11
פרק ג 11
הלכה א 11
הלכה ג 11
הלכה ד 12
הלכה ה 13
הלכה ו 13
הלכה ז 13
הלכה ח 14
הלכה ט 14
הלכה י 15
הלכה יא 15
הלכה יב 15
הלכה יג 16
פרק ד 16
הלכה א 16
הלכה ב 16
הלכה ג 17
הלכה ד 17
הלכה ה 18
הלכה ו 18
הלכה ז 18
הלכה ט 19
הלכה י 20
הלכה יא 20
הלכה יב 20
הלכה יג 21
הלכה יד 21
הלכה טו 22
הלכה טז 22
פרק ה 23
הלכה א 23
הלכה ב 23
הלכה ג 23
הלכה ד 24
הלכה ה 24
הלכה ו 24
הלכה ז 25
הלכה ח 25
הלכה ט 25
הלכה י 26
הלכה יא 26
הלכה יב 26

הלכה יד 28
הלכה טז 28
הלכה יז 29
הלכה יח 29
הלכה יט 29
הלכה כ 29
הלכה כא 30
הלכה כב 30
הלכה כג 30
הלכה כה 31
פרק ו 32
הלכה א 32
הלכה ב 32
הלכה ג 32
הלכה ד 33
הלכה ה 33
הלכה ו 33
הלכה ז 34
הלכה ח 34
הלכה ט 34
הלכה י 34
הלכה יא 34
הלכה יב 35
הלכה יג 35
הלכה יד 36
הלכה טו 36
הלכה טז 37
פרק ז 37
הלכה א 37
הלכה ב 37
הלכה ג 37
הלכה ה 37
הלכה ו 37
הלכה ז 38
הלכה ח 39
הלכה ט 40
הלכה י 40
הלכה יא 40
הלכה יב 41
הלכה יח 41
הלכה יט 41
הלכה כ 42
הלכה כא 42
הלכה כב 42
הלכה כג 43
הלכה כד 43
הלכה כה 43
הלכה כו 43
הלכה כז 43
פרק ח 43
הלכה א 43
הלכה ב 45
הלכה ג 45
הלכה ד 46
הלכה ה 46
הלכה ו 47
הלכה ז 47
הלכה ח 48
הלכה ט 49
הלכה י 49
הלכה יא 50
הלכה יד 50
הלכה טו 51

פרק א

הלכה א

מצות עשה מן התורה וכו'. זה מבואר בכתוב ופשוט בהרבה מקומות:

ושופר שתוקעין בו וכו'. בפרק ראוהו בית דין (ר"ה כ"ו:) אמר ר' לוי שופר של ר"ה ושל יוה"כ בכפופים. ופירוש יו"כ של יובל וזו היא מסקנא דגמרא:

וכל השופרות פסולים כו'. שם במשנה (דף כ"ו) כל השופרות כשרין חוץ משל פרה מפני שהוא קרן אמר ר' יוסי והלא כל השופרות נקראו קרן וכו'. (דף כ"ו:) שופר של ר"ה של יעל פשוט וכו' שוה היובל לר"ה לתקיעות ולברכות ר' יהודה אומר בר"ה תוקעין בשל זכרים וביובלות בשל יעלים. וסובר רבינו כדעת קצת מפרשים (עיין כאן בשיטמ"ק) שסוברין דכולא מתניתין לעכובא איתניא ופלוגתא היא דת"ק מכשיר כל השופרות החלולין חוץ משל פרה ור' יוסי מכשיר אפילו משל פרה ותנא אחרינא דסבר דדוקא בשל יעל פשוט ור"ה ויובל שוין ור"י סבר בר"ה בשל זכרים כפופים וביובל בשל יעלים ור' לוי בגמרא פסק כר"י דשל ר"ה בשל זכרים ופסק כת"ק דשוה יובל לר"ה הלכך זה וזה דשל זכרים כפופים כדאיתא בגמרא וקיימא לן כר' לוי הלכך כל השופרות פסולין חוץ משל זכרים זה דעת רבינו. ושיטה אחרת יש דמתניתין דכל השופרות היא לעכב ואידך דשופר של ר"ה היא למצוה בלבד והא דר' לוי דגמרא נמי מצוה היא בדוקא ולא לעכב. וכן (דף ט"ז) מה שאמר ר' אבהו למה תוקעין בשופר של איל וכו' למצוה היא בדוקא. וזו היא שיטת ההשגות וכן כתוב שם א"א הפריז על מדותיו אלא מצוה בכפופים ואם תקע בשל יעל יצא ע"כ. ולא ידעתי למה כתב בשל יעל דלפי שיטה זו כל השופרות החלולין כשרין בדיעבד חוץ משל פרה וזה דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל ועיקר:

ואף על פי שלא נתפרש בתורה וכו'. ברייתא פרק יום טוב של ר"ה (דף ל"ג:) ת"ר מנין שבשופר ת"ל והעברת שופר תרועה אין לי אלא ביובל בר"ה מנין ת"ל וכו' שיהיו כל תרועות שבחדש השביעי זה כזה וכו':

הלכה ב

במקדש היו תוקעין ברי"ה וכו'. במשנה פרק ראוהו בית דין (ראש השנה דף כ"ו:) שתי חצוצרות משני צדדין שופר מאריך וחצוצרות מקצרות שמצות היום בשופר. ובגמ' (דף כ"ז) במד"א במקדש אבל בגבולין מקום שיש שופר אין חצוצרות אמר ריב"ל מאי קראה בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה' לפני המלך ה' הוא דבעינן חצוצרות וקול שופר אבל בעלמא לא:

הלכה ג

שופר של עכו"ם ושל עיר הנדחת וכו'. שם (דף כ"ח) אמר רב יהודה בשופר של עכו"ם לא יתקע ואם תקע יצא. וכתב הרשב"א ז"ל ובמס' חולין סוף פ' כסוי הדם (חולין דף פ"ט) תניא לא יצא ואוקימנא לה באשרה דמשה דכתותי מיכתת שיעוריה וכבר ביאר רבינו זה גבי לולב ושם יתבאר ראש פרק ח'. עוד כתב הרשב"א ז"ל וה"ה בשל תקרובת עכו"ם דעובד כו"ם דאין לה בטלה עולמית והכא בשופר שהוא עצמו עכו"ם אי נמי שהוא משמשי עכו"ם והכא במאי עסקינן כשנטלו על מנת שלא לזכות בו דאי לא מדאגבהיה קנייה ונעשה עכו"ם דישראל, עכ"ל. ופרק שמיני בהלכות עכו"ם באר רבינו דינים אלו ודין עיר הנדחת. ובגמ' ר"ה (דף כ"ח) בשופר של עיר הנדחת לא יתקע ואם תקע לא יצא מ"ט עיר הנדחת אכתותי מיכתת שיעורה:

שופר הגזול שתקע בו יצא שאין המצוה אלא בשמיעת הקול אף על פי שלא נגע וכו'. כתבתי לשון רבינו לפי שראיתי גדולים בספריהם משתבשים בכונתו ומפליגין ענינו לדרכים אחרים. וזה מה שנראה לי בבאורו, רבינו כתב ששופר גזול שתקע בו יצא ואין הדין כן בלולב ובמצה ונתן טעם לדבר מפני מה נחלק שופר מהם לפי שמצות השופר אינה אלא השמיעה והשמיעה בלא הגעה היא ובלא הגבהה מן השומע אף על פי שהתוקע נגע בו מכל מקום אין השומע נוגע בו כלל אלא ששומע הקול היוצא ואין בקול דין גזל ולפיכך אף התוקע יוצא בו אבל לולב ומצה אין אדם יכול לצאת ידי חובתו בהן אלא בנגיעת גופן ולפיכך כשהן גזולין לא יצא בהן. זה ביאור דברי רבינו וכן מפורש בירושלמי מה בין לולב ומה בין שופר אמר רבי אליעזר תמן בגופו הוא יוצא הכא בקולו הוא יוצא ודברים פשוטים הם. ובהשגות א"א אפילו יהיה בקול דין גזל יום תרועה יהיה לכם מכל מקום הכי איתא בירושלמי עד כאן. סובר הר"א ז"ל כדברי מי שאומר כן בירושלמי ומ"מ אין כאן מקום להשגה אחר שהדין והטעם שהזכיר רבינו אמת:

וכן שופר של עולה וכו'. שם (דף כ"ח) מסקנא דגמרא אמר רבא אחד שופר של עולה ואחד שופר של שלמים אם תקע בו יצא מ"ט מצות לאו ליהנות נתנו:

לפיכך המודר הנאה משופר וכו'. שם המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה והמודר הנאה משופר מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה, ורבינו ז"ל הזכיר החלק השני וכל שכן החלק הראשון:

הלכה ד

שופר של ר"ה וכו'. פ' יו"ט של ר"ה (דף ל"ב) משנה שופר של ר"ה אין מעבירין עליו את התחום ואין מפקחין עליו את הגל ולא עולין באילן ואין רוכבין על גבי בהמה ולא שטין

על פני המים ואין חותכין אותו לא בדבר שהוא משום שבות ולא בדבר שהוא משום לא תעשה, ובגמ' מ"ט שופר עשה הוא וי"ט עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה ל"ת ועשה: **ומותר ליתן וכו'**. באותה משנה אבל אם רצה ליתן בתוכו מים או יין יתן פירוש כדי לצחצחו ובגמ' (דף כ"ז:) מי רגלים אסור מפני הכבוד:

הלכה ה

שיעור השופר וכו'. (שם) פרק ראוהו בית דין וכמה שיעור שופר פירש רשב"ג כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן ופי' כדי שיאחזנו אדם בינוני לא קטן ולא גדול, וכן בארו בגמרא בנדה פרק המפלת ששיעור זה טפח הוא וכן כתבו ז"ל:

נסדק לארכו פסול לרחבו וכו'. (דף כ"ז:.) משנה שם בשופר שנסדק ודבקו פסול ובגמרא נסדק לארכו פסול לרחבו אם נשתייר בו שיעור תקיעה כשר ואם לאו פסול. ופי' נסדק לארכו פסול בשנסדק כולו או רובו אבל מיעוטו ודאי לא וזה דעת הרבה מן המפרשים ועיקר. ונסדק לרחבו יש מי שכתב דבעינן שיעור תקיעה שלם כלפי פיו ולא למטה ויש מי שכתב בין למטה מן הסדק בין מלמעלה ויש להחמיר:

ניקב וסתמו וכו'. דברי רבינו הם כדברי ההלכות דבעינן ג' דברים שיהיה הסתימה במינו ושלא ניקב חציו אלא נשתייר רובו ושאינו מעכב את התקיעה אחר הסתימה וכן פסקו ר"ח ובעל הלכות ז"ל כלישנא קמא דר' יוחנן ולחומרא ויש בזה שטה אחרת וכבר העלה הרשב"א ז"ל שפסק זה עיקר. ופירוש מעכב התקיעה שנחלש הקול קצת ויוצא משם כך פירש הרמב"ן ז"ל ואמרו בירושלמי ניקב וסתמו ר' בא בר זמינא בשם רבי זעירא והוא שסתמו הא לא סתמו כשר שכל קולות כשרין בשופר. וכתב בהשגות זה הירושלמי וכן נכתב בעטור והרמב"ן והרשב"א ז"ל כתבוהו אבל בעלי ההלכות לא כתבוהו:

קדחו בזכרותו כשר וכו'. שם (דף כ"ז.) שלחו ליה לאבוה דשמואל קדחו בזכרותו ותקע בו יצא דמין במינו אינו חוצץ. פירש"י ז"ל בזכרותו כשהוא מחובר בבהמה בולט עצם מן הראש ונכנס לתוכו ומוציאין אותו מתוכו וזה לא הוציאו אלא נקב את הזכרות, עכ"ל:

דבק שברי שופרות פסול. משנה שם (דף כ"ז) דבק שברי שופרות פסול:

הלכה ו

הוסיף עליו כל שהוא וכו'. ברייתא שם (דף כ"ז) כלשון רבינו:

צפהו זהב מבפנים וכו'. ברייתא שם צפהו זהב במקום הנחת פה פסול שלא במקום הנחת פה כשר צפהו זהב מבפנים פסול מבחוץ אם נשתנה קולו מכמות שהיה פסול ואם לאו כשר. וכתב הרמב"ן ז"ל וטעמא דפסולא במקום הנחת פה משום דאיכא הפסק בין פיו לשופר ושמע מינה שאם הרחיק השופר מפיו ונפח בו ותקע בו פסול. עוד כתב גבי

צפהו זהב מבחוץ ונשתנה קולו מכמות שהיה פסול לפיכך אלו שמציירין צורות לנאותו לא יפה הם עושים שמא נשתנה קולו מחמת אותן ציורין ואע"פ שאין כולו מצופה במיני הציורין לפעמים קולו משתנה בהן, עכ"ל:

נתן שופר וכו'. ברייתא כלשון רבינו וכתב הרמב"ן ז"ל שאם שמע קול שניהם יש לחוש ולפסול:

הרחיב את הקצר וכו'. שם ג"כ כלשון רבינו:

הלכה ז

היה ארוך וכו'. ברייתא שם כלשון רבינו:

גרדו בין וכו'. שם ברייתות:

היה קולו עבה וכו'. ברייתא שם כלשון רבינו:

הלכה ח

התוקע לתוך וכו'. שם התוקע לתוך הבור או לתוך הדות או לתוך הפיטס אם קול שופר שמע יצא אם קול הברה שמע לא יצא. ובגמ' אמר רב הונא לא שנו אלא לאותן העומדים על שפת הבור אבל לאותן העומדים בבור יצאו. ופירש רש"י ז"ל שהטעם שהם שומעים קול שופר לעולם, ע"כ. ופירוש פיטס חבית גדולה:

פרק ב

הלכה א

הכל חייבין לשמוע קול וכו'. שם (ר"ה כ"ט) ברייתא כלשון רבינו:

אבל נשים ועבדים וכו'. פטור הנשים והעבדים במצות עשה שהזמן גרמא מבואר פ"ק דקדושין (דף כ"ט) ופטור הקטנים פשוט הוא בכל מצוה ומשנה (ר"ה כ"ט) כאן כמו שיתבאר בסמוך:

מי שחציו וכו'. בברייתא הנזכרת כלשון רבינו:

הלכה ב

כל מי שאינו וכו'. שם משנה חרש שוטה וקטן אין מוציאין את הרבים ידי חובתן זה הכלל כל מי שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן. וכתב הרשב"א ז"ל שהעלו הראשונים שאע"פ שנשים פטורות רשאות לתקוע ולברך וכן נהגו. ואין נראה כן מדברי רבינו פרק ששי:

אנדרוגינוס מוציא את מינו וכו'. בברייתא הנזכרת כלשון רבינו. ובהשגות א"א זהו לדעת מי שאומר וכו' וחציו בן חורין עכ"ל. והמחלוקת הזה של אנדרוגינוס הוא מחלוקת

תנאים פרק הערל ביבמות (דף פ"ג) ורבינו פסק כדברי האומר בריה בפני עצמה הוא וכן פסקו בהלכות שם. ואפשר שאפילו לדברי מי שאומר חציו זכר מוציא את מינו ואינו דומה לחציו עבד לפי שיש חלוק בין מה שהוא בידי אדם למה שהוא בידי שמים:

טומטום אינו וכו'. בברייתא הנזכרת (ר"ה כ"ט):

הלכה ג

וכן מי וכו'. ג"ז שם מסקנא דגמ' דאפילו לעצמו אינו מוציא:

הלכה ד

המתעסק בתקיעת שופר וכו'. משנה פרק יו"ט של ר"ה (דף ל"ב:) המתעסק לא יצא והשומע מן המתעסק לא יצא. ודע שלדברי האומר מצות צריכות כונה מתעסק קרוי כל זמן שאינו מתכוין לתקוע תקיעה של מצוה ולדברי האומר אין צריכות כונה מתעסק קרוי כל שאינו מתכוין לתקוע תקיעה ראויה. ובסמוך יתבארו דעות אלו:

נתכוון שומע לצאת וכו'. פ' ראוהו בין דין (דף כ"ח כ"ט) אמר ליה ר' זירא לשמעיה אכוין ותקע לי והקשו מדתנן היה עובר אחורי בית הכנסת או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא וכי כיון לבו מאי הוי האיך לא מיכוין אדעתא דידיה ותירצו הכא בשליח צבור עסקינן דדעתיה אכולי עלמא ואמרו שם דר' זירא ס"ל כר' יוסי דתניא השומע שומע לעצמו והמשמיע משמיע לפי דרכו אמר ר' יוסי בד"א בש"צ אבל ביחיד לא יצא עד שיתכוין שומע ומשמיע ופסק רבינו כר' זירא וכן פסקו בהלכות ובה"ג. ויש מן הגאונים שלא פסקו כן אלא כרבא (דף כ"ח) דאמר התוקע לשיר יצא דמצות אינן צריכות כונה וכל שנתכוין לתקיעה ראויה אע"פ שלא נתכון לצאת יצא וזה דעת הרבה מן האחרונים ומכללם הרשב"א והרא"ה ז"ל ואני תמה בדברי רבינו שהוא פוסק פרק ששי מהל' חמץ ומצה שאם אכל מצה בלא כונה כגון שאנסוהו עכו"ם שיצא ידי חובתו וזה נראה בגמ' שהוא כדעת מי שאומר מצות אין צריכות כונה שכך שנינו שם שלחו ליה לאבוה דשמואל כפאו ואכל מצה יצא ואוקימנא לה כגון שכפאוהו פרסיים ואמר רבא זאת אומרת התוקע לשיר יצא ואמרו אלמא קסבר רבא מצות אינן צריכות כונה וא"כ היאך פסק כאן רבינו שמצות צריכות כונה והצריך כאן כונת שומע לצאת וכונת משמיע להוציא. ולא מצאתי בזה תירוץ נאות לדעתי אם נוסח ספריו אמת רק שנאמר שרבינו סובר דהא דכפאוהו ואכל מצה אינה תלויה בדין השופר ואולי שהוא סובר שכיון שאין אדם עושה מעשה בתקיעת שופר אלא השמיעה ואפילו התוקע עיקרו השמיעה לפיכך צריך כונה משא"כ באכילת מצה ורבה הוא שהשוה דינן ולפיכך דקדקו ואמרו אלמא קסבר רבה מצות אינן צריכות כונה

ולא דקדקו כן מההיא דכפאוהו ואכל מצה, ועם כל זה אני מסתפק שלא תהיה נוסחת רבינו האמיתית שם גבי מצה לא יצא שכן נראה מן ההלכות ולא ראיתי מי שחלק בין מצוה למצוה בדין הכונה:

הלכה ה

מי שתקע ונתכוין להוציא וכו'. כבר נתבאר זה בסמוך:

הלכה ו

יום טוב של ראש השנה וכו'. ראש פרק (דף כ"ט) יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה וכו' ואמר רבא מדאורייתא משרא שרי ורבנן הוא דגזרו בה כדרבה דאמר רבה הכל חייבין בתקיעת שופר ואין הכל בקיאין בתקיעת שופר שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים:

הלכה ז

התינוקות שלא וכו'. **ומותר לגדול להתעסק עמהם כדי ללמדם ביום טוב בין קטן שהגיע לחינוך בין קטן שלא הגיע לחינוך וכו'**. כך היא הנוסחא האמתית בדברי רבינו ומלת ביו"ט נקשרת עם שלמטה שודאי אינו נקשר עם ומותר לגדול להתעסק עמהם שיאמר רבינו דדוקא ביו"ט מותר ההתעסקות אבל לא בשבת לפי שמפורש הוא בגמ' (ר"ה ל"ג) א"ר אלעזר אפילו בשבת ולא נתכוין רבינו לחלק בין יום טוב לשבת אלא לענין חינוך שבשבת אם הגיעו לחינוך מעכבין אותן מלתקוע וכ"ש שאין מתעסקין עמהם וביו"ט אפילו הגיעו לחינוך מתעסקין עמהם וזה כפי הלשון הכתוב בהלכות ואית דאמרי איפכא ופי' מתעסקין שאומרים להם תקעו ומשתדלין עמהם. ובהשגות סברו דבר אחר בדברי רבינו ושטת ההשגות היא כלשון הראשון הכתוב בהלכות דאדרבה בשהגיעו לחינוך הוא דאפילו בשבת ובלא הגיעו דוקא ביו"ט אבל לא בשבת. **וכתב רבינו בשבת דאינה יו"ט של ר"ה** לפי שביו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת ודאי מעכבין אותן שלא יאמרו שתוקעין ביו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת. וכן נראה מן הירושלמי:

הלכה ח

כשגזרו שלא וכו'. (שם כ"ט:) יום טוב של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהיו תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד אמר ר' אלעזר לא התקין אלא ביבנה בלבד אמרו לו אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו ב"ד ועוד זאת היתה ירושלים יתרה על יבנה שכל עיר שהיא רואה ושומעת וקרובה ויכולה לבא תוקעין וביבנה לא היו תוקעין אלא בב"ד בלבד ע"כ במשנה. ופירושה לדעת רבינו כך היא שמה שאמרו אבל לא במדינה אינו ר"ל אלא

בגבולין אבל ירושלים עצמה הרי היא בכלל מה שאמרו במקדש היו תוקעין וכן פירש רבינו בפירוש המשניות. וזהו מה שאמרו ועוד זאת היתה ירושלים יתרה דקודם חורבן היה היתרון הזה וה"ק ועוד זאת היתה ירושלים יתרה קודם חורבן שהוא קודם התקנה ליבנה אחר חורבן ואחר תקנה וכן פירשו בתוס' ויש בזה שטה אחרת ומדינה כולל אפילו ירושלים עצמה ולפי שאין זה מעלה ומוריד לנו דמאי דהוה הוה לא אאריך בזה:

הלכה ט

ובזמן שחרב וכו'. מ"ש רבינו שבעינן ב"ד סמוך בא"י וזהו מומחה כן הוא עיקר ואע"פ שמן ההלכות משמע דה"ה לכל ב"ד קבוע ומובהק אע"פ שאינו סמוך ולכך העידו שהיו תוקעין לפני הרב אלפסי ז"ל בשבת של ר"ה ולא סמכו עליו בדבר זה אפילו תלמידיו אלא דוקא במקום בית דין הסמוך וכן כתב הרמב"ן ז"ל.

ומ"ש רבינו ב"ד שקדשו את החדש. ברייתא שם (דף ל') היא וכן שאר הדברים מבוארים שם בגמרא. וננערו לעמוד בעיא דלא איפשיטא ולקולא שם לפי שאין זה אלא גזרה של דבריהם:

הלכה י

בזמן הזה וכו'. אלו דברים פשוטים הם. **ומה שכתב רבינו חל יום ראשון להיות בשבת** ולא כתב יום שני לפי שאי אפשר להיות יום ראשון בערב שבת כדי שלא יבא יום הכפורים באחד בשבת:

פרק ג

הלכה א

כמה תקיעות חייב אדם לתקוע וכו'. ברייתא פרק יו"ט של ר"ה (דף ל"ג ל"ד) מנין שפשוטה וכו' ומנין שפשוטה לאחריה וכו' ומנין שהן שלש של שלש שלש ת"ל והעברת שופר תרועה זכרון תרועה יום תרועה ומנין ליתן את האמור של זה בזה פי' של יובל בר"ה ושל ר"ה ביובל ת"ל שביעי שביעי לגזרה שוה הא כיצד שלש שהן תשע ע"כ:

תשע תקיעות וכו'. כבר נזכר זה בסמוך:

הלכה ג

(ב-ג)

תרועה זו האמורה וכו'. בגמ' (דף ל"ד) ובהלכות אתקין רבי אבהו בקסרי תקיעה ושלשה שברים תרועה ותקיעה ושאלו מה נפשך אי ילולי הוא תרועה נעביד שלשה שברים לא נעביד אי גנוחי הוא שלשה שברים נעביד תרועה לא נעביד. ותירצו ר' אבהו ספוקי

מספקא ליה אי גנוחי הוא אי ילולי הוא. מתקיף לה רב עוירא ודלמא גנוחי הוא ואתיא תרועה ומפסקא בין שברים לתקיעה ותירצו הדר עביד בבא אחרינא תש"ת והקשה רבינא ודלמא ילולי הוא ואתיא שברים ומפסקא בין תקיעה לתרועה ותירצו הדר עביד תר"ת. והקשו א"כ דעביד תש"ת ותר"ת דר' אבהו דאתקין תשר"ת למה לי ותירצו דילמא גנוחי וילולי והקשו אי הכי ליעבד נמי תרש"ת ותירצו סתמא דמילתא גנוחי מגנח איניש והדר מייליל ע"כ בגמ' ובהל'. וכתבתי סוגיא זו לפי שיש ללמוד ממנה שאע"פ שאם שמע ט' תקיעות בט' שעות יצא כמו שיתבאר בסמוך דוקא בשלא הפסיק ביניהן בקול שופר שאינו מן הראוי באותה בבא כלומר שאם היה שומע בבבא תקיעה שברים תקיעה תקיעה ואחריה שברים ובין שברים לתקיעה של אחריה שמע תרועה לא יצא וכן הדין בכל הבבות לפי שאע"פ שאין השהיה פוסלת בהפסקה בקול שופר שאינו ראוי פוסל ולזה נתכוין רבינו ז"ל למטה שכתב והוא שישמע כל בבא מהן על הסדר. וכ"כ הרמב"ן ז"ל ועיקר. **וממ"ש ונמצא מנין התקיעות ל'** נראה שהוא סובר שבסימן תשר"ת יכול הוא להפסיק בין השברים לתרועה רוצה לומר שאין חייב לעשותן בנשימה אחת אלא יכול להפסיק ביניהם אבל ודאי השברים בנשימה אחת חייב לעשותן שהרי תרועה אחת הן שלשתן ולא הוצרך רבינו ז"ל לבאר זה כיון שביאר שהן תרועה אחת. וכן דעת הרבה מן המפרשים ז"ל. אבל הרמב"ן ז"ל כתב דשברים ותרועה דתשר"ת כולן תרועה אחת הן דלמא גנוחי וילולי הוא תרועה הלכך אע"פ שמשונין בקולן אין לו להפסיק ביניהן ויש לחוש לדבריו. ודע שאם רצה להרבות בשברים ולעשותן ד' או ה' רשאי הוא והוא שלא יפסיק ביניהם. וזה ברור:

הלכה ד

שיעור תרועה כשתי תקיעות וכו'. משנה שם (דף ל"ג:) שיעור תקיעה כשלש תרועות שיעור תרועה כשלש יבבות ובגמ' הקשו והא תניא שיעור תקיעה כתרועה ותירץ אביי תנא דידי קא חשיב תקיעות דכלהו בבי ותרועות דכלהו בבי תנא ברא קא חשיב חד בבא ולא פליגי. עוד הקשו על סוף המשנה מדתניא שיעור תרועה כשלשה שברים ותירץ אביי בהא ודאי פליגי דכתיב יום תרועה יהיה לכם מר סבר ילולי הוא ומר סבר גנוחי הוא ע"כ בגמרא. וזהו פי' רבינו ושאר המפרשים ז"ל דשתי תקיעות כתרועה ותנא דידן חשיב תקיעות דכולהו בבי ר"ל שש תקיעות של שלש בבות מהם שלש לפני התרועות ושלש לאחר התרועות ושיעורן כשלש תרועות ותנא ברא לא קא חשיב אלא תקיעות בבא אחת שהם שתים ושיעורן כתרועה אחת לדברי הכל. ובשיעור תרועה פליגי דתנא דידן סבר שהוא ילולי שהוא קולות קטנים והתרועה היא שלש יבבות שלשה קולות

קטנים ונקראים בירושלמי טרימוטא ותנא ברא סבר שהוא גנוחי ונקראים שברים והשבר הוא קול גדול. ורבינו לא הזכיר שיעור לפי שכבר ביאר שנסתפק לנו מה היא התרועה אבל כתב ששיעור השברים הם כתרועה וכן הוא ששיעור היבבות והשבר אחד שהשברים הם שלש והיבבות תשע וכן כתבו ז"ל ולא נתבאר זה בדברי רבינו יפה. ובהשגות יש שטה אחרת שהם מפרשים תקיעות דכולהו בבי התקיעות שלפני התרועות ונמצא שיעור תקיעה אחת כתרועה דכיון דאמר אביי בהא ודאי פליגי ממילא לא צריכין לתירוצא אחרינא אלא דכ"ע שיעור תקיעה אחת כשלשה שברים לפי שהם מפרשים דתנא דידן לא חשיב אלא תקיעה ולפי שהוא סובר שהתרועה שלש יבבות קטנות לפיכך אמר שהתקיעה היא כשלש מאלו שהן תשע יבבות. ותנא ברא סובר שהתרועה היא שלשה שברים גדולים כט' יבבות ולפיכך אמר שהתקיעה היא כתרועה ונמצא שהם שוין בשיעור התקיעה ובשיעור התרועה הוא שנחלקו. ולדעת זה הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל ששיעור התקיעה כתרועה אחת והיא או שלשה שברים או תשעה טרימוטות שהכל בשיעור אחד וכן עיקר. ויש מי שהחמיר בתקיעה של תשר"ת שצריך להאריך בה כשיעור שלשה שברים ותרועה שהם שמונה עשר טרימוטות ואין זה עיקר אלא שיעור כל התקיעות אחד וכל אחת היא כתשעה טרימוטות:

הרי שתקע והריע וכו'. משנה שם תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת. ופירוש רבינו בה ברור ונכון וכן הסכימו הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל:

הלכה ה

שמע תקיעה אחת בשעה וכו'. מימרא שם (דף ל"ד) א"ר יוחנן שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא. **ומ"ש רבינו והוא שישמע כל בבא מהם על הסדר**, פשוט הוא ומבואר בירושלמי והוא ששמעו על הסדר וכבר הארכתי למעלה לבאר זה:

הלכה ו

שמע תשע וכו'. ברייתא שם (דף ל"ד:) גבי הא דר' יוחנן דלעיל תנ"ה שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא מתשעה בני אדם כאחד לא יצא תקיעה מזה ותרועה מזה יצא ואפילו בסירוגין ואפילו כל היום כלו:

הלכה ז

חייבים לשמוע וכו'. במשנה (דף ל"ב) ואומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל מלכיות עם קדושת היום ותוקע. זכרונות ותוקע. שופרות ותוקע. ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים וזה דעת רבי עקיבא. ובהלכות וקי"ל הלכה כרבי עקיבא מחברו:

הלכה ח

שלש ברכות וכו'. ברייתא שם (ל"ד:) תקיעות וברכות של ר"ה ויוה"כ מעכבות זו את זו פירוש התקיעות מעכבות זו את זו והברכות מעכבות זו את זו. ופירוש יוה"כ של יובל. וכן הוא פ' ראוהו ב"ד (ראש השנה דף כ"ו:) שוה יובל לר"ה לתקיעות ולברכות:

וצריך לומר וכו'. משנה (דף ל"ב) פרק יו"ט של ר"ה אין פוחתין מעשרה מלכיות מעשרה זכרונות מעשרה שופרות. ר' יוחנן בן נורי אומר אם אמרן של שלשה שלשה יצא ואין מזכירין מלכיות זכרונות ושופרות של פורענות מתחיל בתורה ומשלים בנביא ר' יוסי אומר אם השלים בתורה יצא ואסיקנא דה"ק ר' יוסי אומר משלים בתורה ואם השלים בנביא יצא. ובהלכות וקי"ל כר"י וכן בגמרא תניא א"ר אלעזר בר"י ותיקין היו משלימין בתורה. עוד שם ריב"ן אומר אם אמר שלשה מכלן יצא כנגד תורה נביאים וכתובים אמר שמואל הלכה כריב"ן. ובהלכות ואסיקנא בסוף פרקא א"ר חננאל אמר רב כיון שאמר ובתורתך ה' אלהינו כתוב לאמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד בין יחיד בין רבים שוב אינו צריך וכן הלכתא ע"כ בהלכות. ומדברי רבינו נראה שהוא מפרש שבפסוק אחד של תורה די. ונראה לי לפי פירושו דרב חננאל סובר שריב"ן שאמר אם אמר שלשה מכולן יצא מכל הברכות קאמר דהיינו מלכיות וזכרונות ושופרות וכי קאמר במשנה שלשה שלשה ה"ק ג' מן התורה בין כל הברכות או ג' מן הנביאים וג' מן הכתובים ובא ר"ח ופי' דבעינן שיהא אותו הפסוק של תורה. ויש בפירוש הא דר"ח הרבה שטות ומדברי הגאונים ז"ל נראה כפירוש רבינו אבל הרמב"ן ז"ל פירש שהוא צ"ל ובתורתך וכן צ"ל ובדברי קדשך וכן צ"ל וע"י עבדיך הנביאים אלא שאינו צריך להזכיר הפסוקים. ודע שאם רצה להוסיף יותר מי' פסוקים מוסיף וכן כתבו הגאונים ז"ל. עוד כתבו שכתובים באמצע קודם הנביאים כמו שכתב רבינו ז"ל וכן נהגו:

הלכה ט

ואין מזכירין וכו'. כבר נזכר זה במשנה והפסוקים שהזכיר רבינו מבוארים בגמ':

ולא זכרון וכו'. ברייתא כלשון רבינו:

ופקדונות אינן וכו'. בגמרא פקדונות הרי הן כזכרונות כגון פקד פקדתי אתכם דברי ר' יוסי ר"י אומר פקדונות אינן כזכרונות. ובהלכות אע"ג דקי"ל דר' יוסי ור' יהודה הלכה כר' יוסי הכא נהוג עלמא כר' יהודה:

ויש לו להזכיר פורענות של אומות עכו"ם וכו'. ברייתא כלשון רבינו ז"ל:

שמע ישראל וגו'. שלשה פסוקים אלו בגמרא מחלוקת ר' יוסי ור' יהודה וקי"ל כר' יוסי דאמר שהן מלכיות וכן כתוב בהלכות:

הלכה י

המנהג הפשוט בסדר תקיעות של ר"ה כך הוא. זה המנהג היה פשוט בכל העולם וכן מבואר בהלכות. נמצא עכשיו שתוקעין ג' פעמים תשר"ת ותוקעין שלש פעמים תש"ת ותוקעין שלש פעמים תר"ת ונהגו העם לתקען כשהם יושבין ומברכין עליהן ברכת התקיעה ומפני שהצבור צריכין לשמוע התקיעות על סדר ברכות לפיכך חוזרין ותוקעין תשר"ת למלכיות פעם אחת ותש"ת לזכרונות פעם אחת ותר"ת לשופרות פעם אחת ובדין הוא שיתקעו אותן על סדר ברכות כסדר שתקעו כשהן יושבין אלא כיון שהברכות אינן מעכבות את התקיעות והרי יצאו י"ח באותן שתקעו כשהן יושבין די להם לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת על סדר ברכות פעם אחת שלא להטריח את הצבור וכך מנהג בכל העולם ובשתי ישיבות עכ"ל. ורבינו יעקב ז"ל הנהיג בהרבה מקומות בצרפת לתקוע תשר"ת במלכיות ובזכרונות ובשופרות וכבר הכריעו הרמב"ן והרשב"א ז"ל כדברי הגאונים ורבינו וכן נהגו:

הלכה יא

זה שתוקע כשהן עומדין וכו'. כ"כ הגאונים וכך אמר רבינו האי ז"ל המנהג בישראל שהתוקע בזמן שהצבור יושבין ומברך קודם התקיעה הוא התוקע על סדר הברכות כשהן עומדין וא"צ ברכה ואם נאנס הראשון ואינו יכול לתקוע שוב אין השני צריך לברך ע"כ: **מ"ש רבינו ואינו מדבר אבל אם שח שאין חוזר ומברך**, כך מבואר בהלכות שם בשם ריש מתיבתא וכן כתבו רבינו סעדיה ורבינו האי ז"ל ועוד כתב בהלכות הרב ר' יצחק אבן גיאת ז"ל בשם קצת גאונים שאפילו הקהל חייבים שלא לשיח שאין זה מברך לתקוע אלא לשמוע ע"כ. ואין נראה כן מדברי רבינו ומן האחרונים ז"ל יש שכתבו שאפילו התוקע אינו צריך שלא ישיח והאריכו בזה. והנכון למנוע האיש התוקע מלשיח אבל הצבור אם לא נמנעו אין גוערין בהם:

הלכה יב

בדין היה שיתקעו וכו'. כבר נתבאר זה בדברי ההלכות שכתבתי למעלה:
וכל הדברים האלו וכו'. שם (דף ל"ד:) תניא כשהוא שומען שומען על הסדר ועל סדר ברכות במה דברים אמורים בחבר עיר פירוש ש"צ אבל שלא בחבר עיר שומען על הסדר ושלא על סדר ברכות ועוד מבואר שם:

הלכה יג

התקיעות אינן מעכבות וכו'. זה מבואר במה שיתבאר בסמוך בדין שתי עיירות ועוד שנינו במשנה (דף ל"ג:) מי שבירך ואח"כ נתמנה לו שופר תוקע ומריע ותוקע וכן כתבו ז"ל:

שתי עיירות באחת יודע וכו'. ברייתא שם (דף ל"ד:) מצוה בתוקעין יותר מן המברכין כיצד שתי עיירות באחת תוקעין ובאחת מברכין הולכין למקום שתוקעין ואין הולכין למקום שמברכין והקשו פשיטא הא דאורייתא והא דרבנן ותירצו ל"צ דהא ודאי והא ספק, ע"כ:

פרק ד

הלכה א

שיעור הסוכה גבהה אין פחות וכו'. ריש פ"ק סוכה שהיא גבוהה למעלה מכ' אמה פסולה ור' יהודה מכשיר ושאינה גבוהה עשרה טפחים ושאין לה שלש דפנות פסולה וכו' ואין הלכה כר"י. ושיעור הרוחב מחלוקת בגמ' (דף ב' ג') וקי"ל כמ"ד אינה צריכה שתהא מחזקת אלא כדי ראשו ורובו ושלחנו והם ז' טפחים על ז' טפחים כמו שמפורש בירושלמי ומבואר הוא בגמ' דמשך סוכה שבעה ומוסכם הוא:

היתה פחותה מעשרה טפחים וכו'. במשנה הנזכרת ומבואר בהלכות דקי"ל כאוקימתא דרבא דכל גוונא שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה ופירוש שיהא בחלל הסוכה מלבד עובי הסכך יותר מעשרים אמה דהלכתא כרבא דאמר פ"ק דעירובין (דף ג':) חלל סוכה תנן ויתבאר בדברי רבינו בפרק זה:

הלכה ב

וסוכה שאין לה שלש דפנות וכו'. משנה הנזכרת ובגמרא (סוכה ו' ז') ת"ר שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח ור' שמעון אומר שלש כהלכתן ורביעית אפילו טפח וקי"ל כרבנן ונחלקו בגמרא אמוראים אותו טפח היכן מעמידו ורבי סימון וריב"ל אומר עושה טפח שוחק פי' יתר כל שהוא ומעמידו בפחות מג' סמוך לדופן וכל פחות משלשה כלבוד דמי וכן הלכה. עוד שם סוכה העשויה כמבוי וכו' רבי סימון ואיתימא ריב"ל אומר עושה לו פס ד' טפחים ומשהו ומעמידו בפחות משלשה סמוך לדופן וכל פחות משלשה כלבוד דמי והקשו מאי שנא התם דקא אמרת דסגיא בטפח שוחק ומאי שנא הכא דקא אמרת פס ד' ותירצו התם דאיכא שתי דפנות כהלכתן פירוש שהן זו בצד זו כמין ג"ם (Γ) סגי ליה בטפח שוחק הכא דליכא שתי דפנות כהלכתן אי איכא פס ד' אין אי לא לא. עוד

שם אמר רבא ואינה נתרת וכו' ולשון אחרון אמר רבא וצריכא נמי צורת פתח רב אשי אשכחיה לרב כהנא דעביד טפח שוחק וקא עביד לה נמי צ"פ ואמר ליה דכי האי לישנא דרבא ס"ל דאמר וצריכה נמי צ"פ. ומפרש רבינו ז"ל לפי מ"ש למטה כאן בסמוך דהא דצריכא צ"פ אתרוייהו קאי בין סוכה שיש לה שתי דפנות כהלכתן בין סוכה העשויה כמבוי. וכן כתב בהלכות הרב רבי יצחק אבן גיאת ז"ל ומחלוקת היא בין המפרשים ז"ל שיש מהם שפירש שבסוכה העשויה כמבוי א"צ צ"פ שהרי פס ד' ומשהו בפחות מג' במקום דופן ז' הוא עומד וכל שיש לה שלש דפנות אינה צריכה צ"פ וזה דעת העטור והר"א ז"ל. ויש להחמיר כדברי רבינו והגאונים ז"ל אבל אם היו לה ג' דפנות גמורות ודאי א"צ צ"פ וכן מבואר מדברי רבינו:

הלכה ג

היו לה שתי דפנות וכו'. כבר נתבאר למעלה: **קנים היוצאים מס** שם (דף י"ט) תנא פסל היוצא מן הסוכה נדון כסוכה יוסף דאמרי תרוייהו בקנים היוצאים מן הסוכה עסקינן ומשכא ואזלא דופן בהדייהו מהו דתימא לית בה הכשר סוכה קמ"ל. פירוש שדופן אחד ארוך מחבירו ונמשך עם קנים אלו וקמ"ל דלא אמרינן לא הכשיר ארוך אלא כנגד הקצר אלא הרי הוא כסוכה:

הלכה ד

דפנות שהיו דבוקות וכו'. משנה שם (דף י"ז) המשלשל דפנות מלמעלה למטה אם גבוהה מן הארץ שלשה טפחים פסול מלמטה למעלה אם גבוהות מן הארץ עשרה טפחים כשרה. רבי יוסי אומר כשם שמלמטה למעלה עשרה כך מלמעלה למטה עשרה והלכתא כסתם משנה. עוד שם (דף י"ז) הרחיק את הסכך מן הדפנות ג' טפחים פסולה: **תלה מחיצה וכו'**. בגמרא (דף ט"ז:) אבימי אמר מחצלת ארבעה ומשהו מתרת בסוכה משום דופן תלי בי מצעי פחות מג' למטה ופחות מג' למעלה וכל פחות מג' כלבוד דמי. והקשו פשיטא. ותירצו קמ"ל דאמרינן תרי לבוד. והקשו על דין זה מדתניא מחצלת ז' ומשהו מתרת בסוכה משום דופן פירוש ואם איתא ליתני ד' ומשהו ותירצו כי תניא ההיא בסוכה גדולה פירוש גבוהה טפי דליכא למימר לבוד למעלה אלא למטה וקמ"ל דמשלשלין דפנות מלמעלה למטה כך היא גרסת הגאונים ז"ל. ופירשו בהלכות הרב ר' יצחק אבן גיאת ז"ל דאי ממתניתין ה"א דוקא דיעבד אבל לכתחלה לא קמ"ל. ופירוש לדבריו כגון שאין הסוכה גבוהה י"ג טפחים שאין מחצלת זו גבוהה מן הקרקע ג' טפחים דאי בגבוהה י"ג טפחים אתיא לה כר' יוסי ואין הלכה כמותו. ועיקר הגירסא וקמ"ל דמשלשלין דפנות מלמעלה למטה וכן גרסת רש"י ז"ל ופירוש דאע"ג דליכא אלא עשרה

בהדי לבוד דלמטה אפילו הכי מתרת אע"ג דאינה מגעת לסיכוך עכ"ל. ורבינו לא הזכיר דין זה דסוכה גדולה דאמרינן לבוד למטה שכיון שהזכיר שאומרים שני לבודים כל שכן שאומרים לבוד אחד:

הלכה ה

העושה סוכתו בין האילנות וכו'. משנה פרק הישן (סוכה דף כ"ד:) העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשרה ובגמר אמר רב אחא בר יעקב כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה והקשו והא תנן העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשרה והא קא אזיל ואתי ותירצו הב"ע בקשין פי' אילנות חזקים שאינן נעים ע"י רוח מצויה. והקשו והא איכא נופי ותירצו דעביד לה בהוצא ודפנא. פירוש שמלא את האמירים בתבן ובקש. וכתב רבינו רוח מצויה של יבשה לפי שמבואר שם דלדידן דקי"ל סוכה דירת עראי בעינן כל שיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה אע"פ שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים כשרה:

הלכה ו

העושה סוכתו בראש העגלה וכו'. משנה שם (דף כ"ב כ"ג) כלשון רבינו ז"ל ומפורש שם שכיון שיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה די בכך אליבא דהלכתא ואפילו בספינה:

בראש האילן וכו'. גם זה במשנה (דף כ"ב:) כלשון רבינו:

היו מקצת הדפנות וכו'. שם במשנה שתים בידי אדם ואחת באילן או שתים באילן ואחת בידי אדם כשרה ואין עולין לה ביו"ט שלש בידי אדם ואחת באילן כשרה ועולין לה ביו"ט זה הכלל כל שינטל האילן והיא יכולה לעמוד בפני עצמה כשרה ועולין לה ביו"ט ע"כ במשנה. ומפרש רבינו ז"ל ששתים ושלש דפנות הם וכן פירש"י ז"ל בפרק מי שהחשיך (שבת דף קנ"ד:) שהובאה משנה זו שם ושם כתב שאף על פי שקרקע הסוכה הוא קרקע עולם והסכך הוא שסמוך על הדפנות שקצתן האילנות אעפ"כ הכניסה בסוכה קרוי עליה ואסרו ליכנס לה מפני שהיו רגילים לתלות בסכך חפציהם ולהשתמש בהן וכן כתב הרשב"א ז"ל. עוד כתב א"נ כשתחתית הסוכה נסמכת על האילן דהולך בסוכה ומשתמש באילן וכן פירשו בתוספות אבל אם לא היה נסמך הסוכה באילן ואינו משתמש על הסכך מותר שאינו אסור להשתמש תחת צלו של אילן עצמו כ"ש תחת צל הסוכה הנסמכת באילן עכ"ל. ויש בזה שיטות אחרות וזו עיקר:

הלכה ז

סוכה שאין לה גג פסולה וכו'. פ"ק משנה (דף י"ט:) העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל ר' אליעזר פוסל וחכמים מכשירין ובגמרא תנא מודה ר"א שאם הגביהה

מן הקרקע טפח או שהפליגה מן הכותל טפח שהיא כשרה ואסיקו בגמ' דמתניתין יחידאה היא ואיפכא הויא דר"א מכשיר וחכמים פוסלין וק"ל כחכמים. ופירש רש"י ז"ל שכל שהגביהה מן הקרקע טפח ואינו משופע לגמרי כגג מעליא דמי דההוא טפח חשיב ליה ככותלים של סוכה ושפוע שלו חשיב ליה גג או שהרחיקה מן הכותל טפח וסכך אותו טפח כסכך הסוכה כשר דכיון דאיכא טפח דגג שהוא שוה כשרה עכ"ל כדברי רבינו ז"ל. וראיתי מן האחרונים מי שפירש ואמר דדוקא בשעשה הדפנות בדבר שמסככין בו ויש בדפנות אלו כדי ט"ז טפחים עשרה לדפנות וששה לסכך חוץ מטפח זה שעומד לגג פחות מכן פסולה ע"כ דבריהם ויש לחוש להם אע"פ שאינן נראין מחוורין: **סוכה עגולה אם יש בהיקפה וכו'**. שם (דף ז':) מפורש דתניא אחרים אומרים סוכה העשויה כשובך פסולה לפי שאין לה זויות ואמרו שם דאתיא כמ"ד סוכה דירת קבע בעינן ואין הלכה כן. **ומ"ש רבינו אם יש בהיקפה כדי לרבעה וכו'** גם זה מבואר במימרא דרבי יוחנן דבעי כדי לרבע בה ארבע אמות על ד' אמות ואליבא דהלכתא שיעור הסוכה ז' טפחים על ז' טפחים כמו שנתבאר:

הלכה ט

(ח-ט)

סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין וכו'. שם (דף י"ח) אתמר סיכך ע"ג אכסדרה שיש לה פצימין כשרה אין לה פצימין אביי אמר כשרה ורבא אמר פסולה אביי אמר כשרה אמרינן פי תקרה יורד וסותם ורבא אמר פסולה לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם ופסקו בגמרא כרבא ושם מבואר דפצימין אלו מכשירין אפילו נראין מבחוץ ושוים מבפנים וכתוב בהלכות והא דאמרינן על גבי אכסדרה לאו על גבה ממש אלא בסמוך לה כדכתיב ועליו מטה מנשה ומתרגמינן ודשרן סמיכין עלוהי ע"כ. וזהו פירושה אכסדרה זו היא שני כותלים זה כנגד זה ומקצתן מקורה וסמוך לקרוי על הקצה אחד סיכך הסכך וזו היא צורתה (עיין בסוף הספר ציור י') נמצא שסוכה זו אין לה אלא שני כתלים ואם יש פצימין פירוש עמודים בולטים ברוח שלישית אע"פ שבסוכה אחרת כגון זו צריך פס ד' ומשהו כמו שנתבאר כאן די בפצימין לפי שכשיש פצימין אומרים פי תקרה יורד וסותם כלומר פי תקרה של אכסדרה שהוא קרוי קבע יורד וסותם אבל בלא פצימין לא ויש בזה שיטות אחרות וזו עיקר. וכבר ביארתי פרק י"ז מהלכות שבת נראה מבחוץ ושוה מבפנים נראה מבפנים ושוה מבחוץ מהו ענינן:

הלכה י

סיכך על גבי מבוי שיש לו לחי או על גבי באר וכו'. שם (דף ז':) אמר רבא סיכך על גבי מבוי שיש לו לחי כשר. ואמר רבא סיכך על גבי פסי ביראות כשר. ומבואר בסוגיא דדוקא לשבת שבתוך החג אבל לא לשאר הימים וכן סברת הרבה מן הגאונים ז"ל ועיקר. וענין הלחי ופסי ביראות מבוארים פרק י"ז מהלכות שבת:

הלכה יא

נעץ ד' קונדיסין וכו'. שם ת"ר נעץ ד' קונדיסין וסיכך על גבן ר' יעקב מכשיר וחכמים פוסלין. אמר רב הונא מחלוקת על שפת הגג דר"י סבר אמרינן גוד אסיק מחיצתא ורבנן אמרו גוד אסיק לא אמרינן אבל באמצע דברי הכל פסולה ורב נחמן אמר באמצע הגג מחלוקת. ויש מי שגורס איבעיא להו באמצע הגג מחלוקת אבל על שפת הגג דברי הכל כשרה או דילמא בין בזו בין בזו מחלוקת תיקו. והרבה מן הגאונים ז"ל אינן גורסין האי אבעיא להו כלל אלא ה"ק ורב נחמן אמר באמצע הגג מחלוקת אבל על שפת הגג דברי הכל כשרה והלכה כר"נ דרב הונא אתותב וכן כתב בהלכות הרב ר' יצחק אבן גיאת ז"ל בשם רב שרירא ורב ישראל גאונים ז"ל וגרסא זו נראית לי עיקר. חדא דלאותה גרסא ר"נ לא אתא לאפלוגי בהדיא אלא בדין אמצע הגג דר"י מכשיר ולא הל"ל באמצע הגג מחלוקת דלא נפקא לן מידי אלא אליבא דר' יעקב ולאנוחי בספיקא דין שפת הגג דנפקא לן דינא אליבא דרבנן. ועוד דסוגיין דאמרינן לימא תהוי תיובתא דרב הונא בתרתי משמע לכאורה דלא מספקא לן בסבריה דר"נ אי פליגי בתרתי, ואע"פ שאין דברים אלו מוכרחין גירסא זו נראית עיקר. ובהשגות א"א אין זה מחוור דאפילו לרב נחמן קאי בתיקו ולחומרא עכ"ל. והוא כפי גירסא זו שבספרים וכבר כתבתי דעת רבינו ז"ל ועיקר:

הלכה יב

סוכה שיש לה פתחים הרבה וכו'. ברייתא שם (דף ז') דופן סוכה כדופן שבת ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו שלשה טפחים ויתירה שבת על הסוכה שהשבת אינה ניתרת אלא בעומד מרובה על הפרוץ מה שאין כן בסוכה. פירוש ברוח שלשית דדי בסוכה במחיצת טפח או בפס ד' כפי מה שנתבאר אבל בשתים הרי דינה כדין שבת וכן פירשו ז"ל. ולזה כתב רבינו ז"ל כאן דין זה וכיוצא בו מבואר פרק ט"ז מהלכות שבת בארוכה בבבא המתחלת כל מחיצה שיש בה פרוץ וכו' ושם הארכתי לבאר דבריו ומה שחלקו עליו במ"ש שבמקום צורת פתח צריך שלא יהא פרוץ מרובה על העומד וכן מבואר בעירובין פרק ראשון דסוכה ושבת שוין לדבר זה:

הלכה יג

סוכה שאוירה גבוה. פ"ק דסוכה (דף ג' ד') סוכה שאוירה גבוה מעשרים אמה ובא למעטה בכרים וכסתות לא הוי מיעוט ואע"ג דבטלינהו בטלה דעתו אצל כל אדם. ותבן ובטלו הוי מיעוט וכל שכן עפר ובטלו תבן ואין עתיד לפנותו ועפר סתם מחלוקת ר' יוסי ורבנן, ופירוש רבנן סברי דלא הוו בטול כדאיתא התם. ויש מי שכתב דעפר לא בעי בטול אלא כל שאין עתיד לפנותו כל שבעת ימי החג סגי ודעת רבינו כדעת ההל' דבעינן בטול גמור וכן עיקר. ופירוש בטלו שדעתו להניחם שם לעולם ופי' אין עתיד לפנותו תוך שבעת ימי החג ויש בזה פירוש אחר וזה עיקר:

היתה גבוהה מעשרים אמה וכו'. שם (דף ד') הלכה פסוקה כלשון רבינו ז"ל:

הלכה יד

בנה איצטבה כנגד דופן האמצעית וכו'. שם הלכה פסוקה כלשון רבינו ז"ל וזו היא צורתה (עיין בסוף הספר ציור יא) וזו האיצטבה יש לה שלש דפנות ונחלקו כל המפרשים אם הוכשרה כל הסוכה על ידי איצטבה זו או לא הוכשרה אלא האיצטבה בלבד ומדברי רש"י ז"ל והגאונים ז"ל נראה שכל הסוכה כשרה אבל יש מן האחרונים חלקו בזה:

בנה איצטבה מן הצד וכו'. ג"ז שם כלשון רבינו ז"ל ופי' שהאיצטבה דבוקה עם הכותל צפוני או דרומי ודבוקה ג"כ לכותל אמצעי ואם רחוקה מן הכותל השלישי ארבע אמות פסולה לפי שאין לה אלא שתי דפנות ואם לאו כשרה כאילו המחיצה השלישית נוגעת באיצטבה ואף בזה נחלקו המפרשים ז"ל כמו שנחלקו למעלה:

בנה איצטבה באמצעה וכו'. גם זה שם ואמרו שם פחות מד' אמות כשרה ואחריה דופן עקומה ופי' רבינו שרואין כאילו המחיצות נוגעות לאיצטבה וכן פירשו הגאונים ז"ל. ומדבריהם למדנו שהם מכשירין הסוכה ע"י כך והאחרונים ז"ל מפרשים בזה פירוש אחר ופוסלין יתר הסוכה חוץ מן האיצטבה. ובהלכות לא נזכרו דינין אלו לפי שאינן מצויין ולזה קצרתי בביאורן:

בנה בה עמוד וכו'. שם (דף ד':) בנה בה עמוד גבוה י' ויש בו הכשר סוכה סבר אביי למימר גוד אסיק מחיצתא וכשרה א"ל רבה בעינן מחיצות הניכרות וליכא. ויש מי שפי' שאע"פ שהוא בתוך ד' אמות לדפנות פסולה לפי שכיון שגבוה י' חלק לעצמו רשות ואין דפני הסוכה מועילין לו וכן כתוב בהלכות הר"י אבן גיאת ז"ל בבנה איצטבה באמצעה שאם גבוהה י' טפחים אין דפנות הסוכה מועילין לה אע"פ שהן תוך ד' אמות. ויש מן האחרונים שחלקו בזה ופירשו דהא דעמוד דוקא בשהוא רחוק ד' אמות מן הדפנות הא לאו הכי ודאי כשר אפילו גבוה כמה וכן הדין באיצטבה. ומ"ש בגמרא גבוה עשרה

לפי שפחות מי' והוא רחוק מן הדפנות ד' אמות אפילו אביי לא הוה מכשיר ליה שכיון שאינו רשות בפני עצמו היכי נימא גוד אסיק אבל בגבוה עשרה שהוא רשות היחיד לענין שבת ועולה עד לרקיע היה אביי סבור להכשיר בסוכה ואמר ליה רבא דלא. וזהו דעת רבינו ז"ל. ולזה לא הזכיר גבוה י' אלא סתם דמשמע בין גבוה בין נמוך וכן דעת העטור ועיקר:

הלכה טו

היתה פחותה מעשרה טפחים וכו'. שם קרוב ללשון רבינו ז"ל וכתוב בהל' הרב ר' יצחק אבן גיאת ז"ל והוא שיש בחקקה שיעור הכשר סוכה וכן הסכימו הרבה מן האחרונים ז"ל:

הלכה טז

דפני סוכה כשרים מן הכל שאין אנו וכו'. פרק הישן (סוכה דף כ"ג) ת"ר עשאה לבהמה דופן לסוכה ר"מ פוסל ור' יהודה מכשיר וקיי"ל כריי":

ועושה אדם את חברו דופן ביום טוב כדי וכו'. זה מבואר בעירובין פ' מי שהוציאוהו (עירובין דף מ"ד) ברייתות ואוקימתות שם והכל מבואר שם חוץ ממה שכתב רבינו ז"ל שאם עשאו לדעת שמותר בשאר ימי החג שאין זה מבואר שם אבל מוכרח הוא ממה שאסרו כן ביו"ט ואם האדם אינו נעשה מחיצה לדעת ואין מחיצתו מועלת כל שהוא לדעת לא הוה נאסר ביו"ט ומוכרח הוא שם. ובהשגות בכאן דברים לא הוצרכו ליכתב שכך כתוב שם אבל אם עשאו לדעת אסור ביו"ט. א"א דוקא דופן שלישית אבל דופן רביעית מותר ושלא לדעת אפילו דופן שלישית מותר והאריך בטעם זה ודברים פשוטים הם ומבוארים בדברי רבינו ז"ל שדבריו במחיצת האדם הם בדופן שלישי שהוא צריך להכשר הסוכה שהרי כתב כדי שיאכל וישתה בסוכה כשרה שחברו דופן לה ואם כשיש לה שלש דפנות והאדם בדופן ד' כבר היא כשרה בלא דופן האדם וג"כ פשוט שדופן רביעי כיון שאינו צריך להכשר הסוכה יכול האדם לעמוד שם דלא גרע מכלים שכל מחיצה שאינה מתרת מותר לעשותה ביום טוב או בשבת ומבואר כל זה בדברי רבינו ז"ל:

פרק ה

הלכה א

הסכך של סוכה אינו כשר וכו'. פ"ק דסוכה במשנה (דף י"א) מבוארים שלשה חלקים דבעינן דבר שגדולו מן הארץ ושאין מקבל טומאה ושנעקר מן הארץ שאם היה מחובר פסול ונלמד מן הכתוב בגמ' (דף י"א:) ושאר החלקים יתבארו בסמוך:

הלכה ב

סכך בדבר שאין גדולו מן הארץ וכו'. כבר נזכר זה למעלה:

ואם עבר וסכך וכו'. (דף י"ב:) אמר רב אשי הני שוושי ושווצרי מסככין בהם. ופירש"י ז"ל עשבים הם ולאו בני אכילה נינהו אביי אמר בשוושי מסככין בשווצרי לא מסככין בהו כיון דסני ריחיה שביק להו ונפיק. ופירש רבינו לא מסככינן לכתחלה אבל דיעבד ודאי כשרה וכן כתבו ז"ל. עוד שם אמר רב חנן בר רבא הני היזמי והיגי מסככינן בהו אביי אמר בהיזמי מסככין בהיגי לא מסככין כיון דנתרי שוכייהו שביק להו ונפיק:

וצריך ליזהר שלא יהיו הוצין יוצאין וכו'. שם (דף ד') היתה גבוהה עשרה והוצין יורדין בתוך עשרה סבר אביי למימר אם חמתן מרובה מצלתן כשרה א"ל רבא האי דירה סרוחה היא ואין אדם דר בדירה סרוחה וקי"ל כרבא:

סככה במיני מתכות או בעצמות וכו'. כבר נתבאר זה:

הדלה עליה גפנים וכו'. משנה שם (דף י"ח):

סככה בכלי עץ ובמחצלאות העשויות לשכיבה וכיוצא בהן וכו'. שם (דף ט"ז) משנה ובריייתא:

וכן אם סככה בשברי כלים וכו'. שם (דף י"ט) מימרא סככה בבלאי כלים פסולה מאי בלאי כלים מטלניות שאין בהן שלש על שלש דלא חזיין לא לעניים ולא לעשירים ותניא נמי הכי גבי מחצלת:

הלכה ג

סככה באוכלין פסולה וכו'. שם (דף י"ג:) סוגיא ובריייתא סוכי תאנים ובהן תאנים פרכילי ענבים ובהן ענבים קשים ובהן שבלים מכבדות ובהן תמרים אם פסולת מרובה על האוכלין כשרה ואם לאו פסולה אחרים אומרים עד שיהיו קשין מרובין על האוכלין ועל הידות וקי"ל כת"ק:

סיכך בירקות שאם ייבשו וכו'. שם מימרא פוסלין משום אויר מ"ט כיון דכי יבשי פרכי ונפלי כמאן דליתנהו דמו. וירקות אלו אפילו אינן מקבלין טומאה שאין מיוחדין למאכל אדם הדין הזה הוא בהן:

הלכה ד

סככה בפשתי העץ וכו'. שם (דף י"ב:) אמר רב סככה באניצי פשתן פסולה בהוצני פשתן כשרה. ובהלכות פי' הוצני כתנא דלא דייק ולא נפיץ דעדין עץ הוא ע"כ. וכתב רבינו שהטעם שבאניצי פשתן פסולה הוא מפני שנשתנית צורתו וכן ראיתי לקצת מפרשים ז"ל והוצרכו לטעם זה מפני שהפשתן אינו מקבל טומאה אפילו כשהוא מנופץ וזה ברור וכן מוכח בבמה מדליקין (שבת כ"ז:). ובהשגות א"א טעם אחר וכו'. ואני אומר שטעם רבינו מחוור מטעמו דודאי גרעי מבלאי כלים שנשארו מדבר שהיה מקבל טומאה מתחלה ואלו לא באו לכלל טומאה מעולם ולפי טעמו סככה בחיצין זכרים למה כשרה והלא ראוי להנתן בברזל ויעשו חצים (נקבות) ויקבלו טומאה אלא ודאי טעם רבינו עיקר:

ומסככין בחבלים של וכו'. בירושלמי סככה בחבלים אית תנא תני כשרה ואית תנא תני פסולה מ"ד פסולה בחבלים של פשתן ומ"ד כשרה בחבלים של סיב ע"כ. ופירוש חבלים אינן מקבלין טומאה לפי שאינן כלים וכמ"ש רבינו ושל פשתן מפני שאין צורתו עומדת פסולה. וגם זה סעד לטעם שכתב רבינו למעלה:

הלכה ה

סככה בחיצין וכו'. מימרא שם (דף י"ב:) קרוב ללשון רבינו. ופירש"י ז"ל זכרים אותן שמחודדין בראשן ונותנין אותן בתוך הברזל והם פשוטי כלי עץ ונקבות שחקק בראשו של עץ ובאותו חקק נותנין הברזל:

הלכה ו

מחצלת של קנים או מחצלת גמי וכו'. רבינו השוה דין המחצלאות וזו היא שטתו. שנינו במשנה (דף י"ט:) מחצלת קנים גדולה עשאה לשכיבה וכו' רבי אליעזר אומר וכו'. ואסיקנא בגמרא קטנה כולי עלמא לא פליגי דסתם קטנה לשכיבה כי פליגי בגדולה תנא קמא סבר סתם גדולה לסכוך ובהלכות וקי"ל כת"ק. עוד בגמ' (שם כ') ת"ר מחצלת של שיפה ושל גמי גדולה מסככין בה קטנה אין מסככין בה של קנים ושל חלף גדולה מסככין ארוגה אין מסככין בה ר' ישמעאל בר"י אומר משום אביו זו וזו מסככין בה וכן היה ר' דוסא אומר כדבריו. וזה פירושם לדעת רבינו דכולה ברייתא בסתמא שלא עשאה בפירוש לא לסכוך ולא לשכיבה ואתיא כת"ק דמתניתין וכי קתני בשל קנים ושל חלף גדולה מסככין בה פירושם גדולת השטח והשיעור ארוגה אין מסככין ר"ל אע"פ שהיא גדולה אם ארוגה היא אין מסככין בה ואהא פליגי רבי ישמעאל ורבי דוסא דאמרי זו וזו מסככין בה כלומר גדולה בין ארוגה בין שאינה ארוגה מסככין וקי"ל כותייהו כי היכי דתיקום מתני' כפשטה דלא מפלגא במחצלת של קנים אלא בגודל וקוטן ולא באריגה

וזה דעת ההלכות. ובהשגות א"א והברייתא חלקה בשל קנים ושל חלף שאפילו בקטנה אם גדולה היא כעין עבותות מסככין בה מפני שהיא קשה ואינה ראויה לשכיבה אבל כשהיא אריגה אחת אין מסככין בה שראויה היא לשכיבה אבל כל גדולה סתמא היא לסכוך ואפילו ארוגה עכ"ל. ושטתו היא שהוא גורס גדולה מלשון גדיל ודברי ת"ק הם בדוקא בקטנה ור' ישמעאל ור' דוסא אפילו בקטנה וארוגה סברי דמסככין ולא ק"ל כותייהו אלא כת"ק ומשנתנו דמפלגא בין גדולה לקטנה בארוגה היא דאי בגדולה אפילו קטנה כשרה ולפי שטתו אין משנתנו כפשטה בכל גוונא:

ואם יש לה קיר וכו'. ברייתא שם (דף כ':) ואם יש לה קיר אין מסככין בה ובהלכות ואע"ג דשקיל לגרופא אין מסככין בהן מידי דהוה אבליות של כלים שאין מסככין בהן, ע"כ:

הלכה ז

נסרים שאין ברחבן ארבעה טפחים וכו'. משנה שם (דף י"ד) מסככין בנסרים דברי ר' יהודה ר' מאיר אוסר ובגמרא שתי אוקמיתות וקי"ל כרב פפא וכשמואל דבנסרים שיש בהן ארבעה טפחים דברי הכל אין מסככין משום גזרת תקרה פחות משלשה מסככין דקנים בעלמא נינהו כי פליגי מג' ועד ד' וקיימא לן כר"י כן פסקו הגאונים ובהלכות ומשופין שהזכיר רבינו מבואר שם בגמרא:

נתן עליה נסר וכו'. במשנה ובגמרא שם כלשון רבינו ופי' הסוכה כשרה כשהנסר הזה הוא מן הצד שנשארו לסכך הכשר ג' דפנות אבל באמצע הרי הוא מפסיק בין הדפנות ואין הסוכה כשרה כמו שיתבאר בפרק זה שסכך פסול פוסל באמצע בד' טפחים:

היו נסרים שיש ברחבן וכו'. שם (י"ד:) הפכן על צידיהן פי' הני נסרים שיש בהם ד' רב הונא אמר פסולה ופליגי עליה ואסיקנא דפסולה דהוו להו הני נסרים כשפודין של מתכת ומבואר בהלכות:

הלכה ח

תקרה שאין עליה מעזיבה וכו'. שם (דף ט"ו) משנה תקרה שאין עליה מעזיבה רבי יהודה אומר בית שמאי אומרים וכו' ובית הלל אומרים מפקפק או נוטל אחת מבינתים ר' מאיר אומר נוטל אחת מבינתים אבל לא יפקפק. ופסקו בהלכות כב"ה ואליבא דר' יהודה וכן עיקר. ופירש רבינו תקרה זו היא מנסרים שאין בהן ארבעה והוא הנכון:

הלכה ט

סוכה שנעשית כהלכתה וכו'. שם (דף ח':) תנו רבנן סוכת עכו"ם סוכת נשים סוכת בהמה סוכת כותים סוכה מכל מקום כשרה ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה מאי כהלכתה אמר רב חסדא והוא שעשויה לצל:

אבל סוכה שנעשית וכו' וכן החוטט בגדיש וכו'. בגמ' תעשה ולא מן העשוי ובמשנה (דף ט"ו) החוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה ובגמרא (דף ט"ז) אמר רב הונא לא שנו אלא שאין שם חלל טפח במשך שבעה אבל יש שם חלל טפח במשך שבעה ה"ז סוכה. ופי' יש שם שעשה שם מתחלה בשעת עשיית הגדיש חלל טפח לשם סוכה שהוא חשוב אהל במשך שבעה שהוא שיעור הכשר סוכה:

הלכה י

חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין וכו'. משנה שם (דף י"ב) חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין אין מסככין בהן ואם היו מותרין כשרין ואמרו בגמ' מה טעם אין מסככין פעמים שאדם בא מהשדה בערב וחבילתו על כתיפו ומעלה ומניחה על גבי סוכתו כדי ליבשה ונמלך עליה לסכוך והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי ע"כ:

ואין חבילה פחותה מעשרים וחמשה וכו'. זה מבואר בירושלמי. ובהשגות א"א בירושלמי וכו'. ורבינו ז"ל מפרש מ"ש בגמרתנו דאגד שלשה שמיה אגד לענין הזאה דכתיב ביה אגודת אזוב אבל חבילה אינה קרויה פחות מכ"ה בדין כדי להשוות הירושלמי עם הגמרא שלנו. ויש מפרשים כדברי הר"א ז"ל ויש תימה מן ההלכות שלא כתבו לא הירושלמי ולא גמרתנו דאגד שלשה שמיה אגד:

הלכה יא

חבילות קטנות שאגדו אותן למנין וכו'. שם (דף י"ג:) דרש מרימר הני אסורייתא דסורא מסככין בהו ואע"ג דאגידי למנינא הוא דאגידי:

וכן החותך ראש דקל וכו'. שם (דף י"ג) אמר רב האי אפקותא דדקלא מסככין בהו ואע"ג דאגידי אגד בידי שמים לא שמיה אגד ואע"ג דהדר אגיד להו אגד בחד לא שמיה אגד:

וכן כל אגד שאינו עשוי וכו'. שם (דף י"ג:) כלשון רבינו, ופי' שאינו עשוי לטלטלו על ידי אותו אגד:

הלכה יב

העושה סוכתו תחת האילן וכו'. שם (דף ט':) משנה כלשונה העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית ובגמרא אמר רבא לא שנו אלא באילן שצלתו מרובה מחמתו אבל חמתו מרובה מצלתו כשרה. והקשו וכי חמתו מרובה מצלתו מאי הוי הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר ותירצו אמר רב פפא בשחבטן. והקשו אי בשחבטן תנינא הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסום וסכך על גבן פסולה ואם היה הסכך הרבה מהן או שקצצן כשרה היכי דמי אילימא בשלא חבטן הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר אלא לאו בשחבטן. ותירצו אי מהתם הוה אמינא ה"מ דיעבד אבל

לכתחלה לא קמ"ל ע"כ בגמרא. ולא נזכרה סוגיא זו בהלכות אלא שעל המשנה דהדלה עליה שהזכרתי כתוב בהלכות אם היה הסכוך הרבה מהן אוקימנא בשחבטן דאי לאו הכי הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר ופסולה. או שקצצן כשרה וצריך לנענעו כדי שיהא מעשה לשם סוכה ולא אמרינן קציצתן זו היא עשייתן ע"כ. וזה דעת רבינו שהוא מפרש חבטן שהפרידן זה מזה. אבל אם היו מעורבין זה בזה אע"פ שהסכך כשר רבה מצטרפין זה בזה ופסול וזהו הדין שכתב בסמוך ערב דבר שמסככין בו וכו' ואם חבטן שרוצה לומר הפרידן צריך שיהא הסיכוך הכשר הרבה מן הפסול ואם היה כמותו בצמצום פסול וז"ש המשנה או שהיה הסיכוך הרבה מהן ואוקימנא לה בשחבטן וזהו הדין שכתב רבינו סיכך בדבר פסול ודבר כשר וכו' ועוד יתבאר זה למטה וכל זה כשאין בסכך פסול ביחד ג' טפחים כמו שיתבאר לפנינו ומ"ש רבינו בכאן הוא סוף המשנה או קצצן כשרהו בגמ' אמרינן דצריך לנענע כמוזכר בהלכות וחידש רבינו שאם היה הסכך כשר רבה וקץ הפסול שאינו צריך לנענע ודבר פשוט הוא שהרי כיון שהסכך רבה לא היה צריך קציצה אלא חבטה להפרידן זה מזה כמו שנתבאר וכיון שקצצן כ"ש שכשרה ועוד שלא הצריכו נענוע אלא משום תעשה ולא מן העשוי ופשוט הוא. זהו דעת רבינו בדברים אלו. וכן כתוב בהשגות שרבינו מפרש בחבטן שהפרידן זה מזה ושם כתוב ואם הלכה היא נקבל ואע"פ שיש להקשות עליו ממה שאמרו תחתונה כשרה ועליונה פסולה וקיימה עליונה למעלה מעשרים איצריכא ליה מהו דתימא נגזור דלמא מצטרף סכך פסול וכו' קמ"ל והכא ליכא עירוב כלל מ"מ אנו יש לנו פירוש אחר עכ"ל. וקושיא זו אינה כדאי ומ"מ יש בזה שטה אחרת למפרשים האחרונים ז"ל שהם מפרשים הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר שכל סכך כשר שתחת סכך פסול אע"פ שחמתו של עליון מרובה מצלתו ותחתון צלתו מרובה מחמתו כיון שהעליון מאהיל על התחתון נמצא מקצת התחתון עצמו פסול שאינו עשוי לצל ואותו עליון הפסול מסכך עליו ומבטלו וכן אם היה פסול למטה וכשר למעלה ותירצו בשחבטן כלומר שערבן יחד מלשון חבוט רמי. וכתב הרמב"ן ז"ל ג' דינין הם, היה סכך אחד פסול וסכך אחד כשר זה למעלה וזה למטה וזו שאמרו והא קא מצטרף ופסול לעולם. אבל נ"ל דכל שאילו ינטל מן הכשר מה שתחת הפסול ועדיין צלתו מרובה כשר ובלבד שלא יהא ד' טפחים במקום אחד כדי שלא יפסל משום סכך פסול חבטן ועשאן סכך אחד כשר ופסול מעורבין אם היה הפסול בעצמו חמתו מרובה מצלתו והכשר צלתו מרובה מחמתו הרי הכשר רבה על הפסול ומבטלו נמצא זה אינו פוסל ואינו מצטרף וזהו דין ב'. עשה סכך אחד בכשר ופסול ולא היו מעורבין יחד אלא זה בפני עצמו וזה בפני עצמו אם היה כשר כפסול

כשרה וזהו משנתנו דהמקרה סוכתו בשפודין ומאי דאתמר בה בגמרא עכ"ל. ולמטה אאריך בדין האחרון:

הלכה יד

(יג-יד)

עירב דבר שמסככין בו וכו'. כבר הזכרתי זה בסמוך:

סכך בזה לעצמו ובזה לעצמו וכו'. משנה (דף י"ז) בית שנפחת וסכך על גביו אם יש בין כותל לסכוך ד' אמות פסולה וכן חצר המוקפת אכסדרה וסוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו אם יש תחתיו ד' אמות פסולה. ובגמרא (דף י"ז:) נחלקו רב ושמואל שמואל אמר סכך פסול באמצע פוסל בארבעה מן הצד פסול בד' אמות ורב אמר בין באמצע בין מן הצד בד' אמות. ובהלכות והלכתא בהא כשמואל דהא רבנן דבי רב כותיה סבירא להו וה"מ בסוכה גדולה אבל בסוכה קטנה בין באמצע בין מן הצד ג' טפחים ע"כ. ויש בקצת ספרי רבינו חסרון וטעות סופר בכאן ומבואר בקצתן בדקדוק וממה שכתבתי יובן האמת:

הלכה טז

סיכך בדבר פסול ודבר כשר וכו'. משנה (דף ט"ו) המקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה אם יש ריוח ביניהן כמותן כשרה ובגמרא לימא תהוי תיובתא דר' הונא בריה דרב יהושע דאתמר פרוץ כעומד רב פפא אמר מותר רב הונא בריה דרב יהושע אמר אסור. ותירצו מאי כמותן בנכנס ויוצא שהוא מעדיף הכשר כנזכר שם ופסק רבינו כתירוץ זה וזה תמה אצלי שהרי בפי' נפסקה הלכה פירקא קמא דעירובין (דף ט"ו:) כרב פפא דאמר פרוץ כעומד מותר ורבינו עצמו כן פסק פט"ז מהלכות שבת וא"כ למה פסק כתירוץ שהוא אליבא דמ"ד פרוץ כעומד אסור ואין הלכה כמותו. ונראה שמן הטעם הזה לא נזכרה סוגיא זו בהלכות וגם כל המפרשים האחרונים ראיתי שסוברין כן שאם היה כשר כפסול כשרה וכבר הזכרתי למעלה דברי הרמב"ן ז"ל שסובר כן. ויש לי להעמיד דברי רבינו דע שעל כרחנו יש לנו לומר דסכך פסול לענין זה כפרוץ הוא נחשב דאי לא היאך הקשו מן המשנה לרב הונא דאמר פרוץ כעומד פסול דהא הכא ליכא פרוץ מידי אלא לאו ש"מ דלענין פרוץ ועומד סכך פסול כפרוץ הוא נחשב וכמ"ש רבינו וכיון שכן ודאי בעינן סכך כשר טפי פורתא דאי לא מאחר דכפרוץ הוא הויא לה למטה חמתה מרובה מצלתה כדאיתא ריש פ' הישן (סוכה דף כ"ב:) ומבואר בחכמת הראיות במופת שאור השמש הנכנס בחור מרובה על החור וכיון שכן על כרחין בעינן טפי וסעד לזה דרבי אמי ורבה אוקמוה הכי ואי לאו דסבירא להו הכי לענין הלכה לא הוו מוקמי מתניתין

בהכי, וא"ת א"כ סוגיין תקשי לך אמאי קא פריך לרב הונא דהא אפילו לרב פפא על כרחין מתניתין במעדיף וכדאמרן, יש לומר דהוה מצי למימר ולטעמיך ולא אמר. כנ"ל לדעת רבינו:

הלכה יז

פרש עליה בגד מלמעלה וכו'. משנה (דף י') פרס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר פסולה ובגמ' א"ר חסדא לא שאנו אלא מפני הנשר אבל לנאותה כשרה ופירוש נשר העלים הנושרים. עוד שם לימא מסייע ליה לרב חסדא סככה כהלכתה עטרה בקרמין ובסדינין המצויירין ותלה בה אגוזים אפרסקים וכו' אלמא אם רצה לעטרה בסדינין לנאותה כשרה ודחי דלמא ברייתא מן הצד וק"ל כרב חסדא ובריייתא היא כפשטא בין בסכוך בין בכותלים ומבואר בהלכות:

הלכה יח

נויי סוכה אין ממעטין וכו'. שם (דף י"ב) תנא נויי סוכה אין ממעטין בסוכה. פי' בשיעור עשרים אמר רב אשי ומן הצד ממעטין:

היו נויי סוכה וכו'. שם אתמר נויי סוכה המופלגין ממנה ארבעה רב נחמן אמר כשרה ורב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי פסולה ובהלכות וקי"ל דיחיד ורבים הלכה כרבים. ויש מי שמפרשה דוקא בצלת הנויין מרובה מחמתן ואין נראה כן מדברי רבינו:

הלכה יט

סכך שיש בו חלונות וכו'. משנה (דף כ"ב) פרק הישן סוכה מדובללת ושצלתה מרובה מחמתה כשרה ובגמרא מאי מדובללת רב אמר סוכה עניה ומאי מדובללת מדולדלת וחדא קתני סוכה מדולדלת שצלתה מרובה מחמתה כשרה ויש שם אוקימתות אחרות בפירוש משנתנו ואינן חולקות כמו שיתבאר למטה. ועוד בגמ' (דף כ"ב:) הא כהדדי פסולה ורמינהי ושחמתה מרובה מצלתה פסולה הא כהדדי כשרה ותירצו לא קשיא כאן מלמטה כאן מלמעלה. ופירשו בהלכות שאם החמה והצל מלמעלה שוין פסולה לפי שמלמטה החמה מרובה על הצל, וכבר הזכרתי זה למעלה:

הלכה כ

בד"א בשלא היה במקום אחד וכו'. פ"ק (דף י"ח) אויר פוסל בג' ואמר אביי אויר שלשה בסוכה גדולה ומיעטו בין בקנים בין בשפודין הוי מיעוט בסוכה קטנה בקנים הוי מיעוט בשפודין לא הוי מיעוט פירוש שפודין אין מסככין בהן לפי שהן של מתכות:

היה רוב הסכוך וכו'. שם (דף י"ט) אוקימתא דר' יוחנן גבי ברייתא דפסל היוצא מן הסוכה נדון כסוכה ואוקמה ר' יוחנן לא נצרכה אלא לסוכה שצלתה מרובה מחמתה ומיעוטה חמתה מרובה מצלתה מהו דתימא תפסל בהך פורתא קמ"ל, ע"כ:

הלכה כא

דרך הסכוך להיות קל וכו'. משנה פ' הישן (סוכה דף כ"ב) המעובה כמין בית אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה כשרה:

היה הסכוך מדובלל וכו'. על המשנה דסוכה המדובללת שהזכרתי למעלה אמר שמואל מאי מדובללת מבולבלת קנה עולה וקנה יורד וקתני תרתי סוכה מדובללת ושצלתה מרובה מחמתה כשרה ואמר אביי לא שאנו אלא שאין בין זה לזה ג' טפחים אבל יש בין זה לזה ג' טפחים פסולה רבא אמר אפילו יש בין זה לזה ג' טפחים כשרה דאמרינן חבוט רמי ולא אמרן אלא שיש בגגה טפח אבל בשאין בגגה טפח לא אמרינן חבוט רמי וקי"ל כרבא:

הלכה כב

העושה סוכה על גבי סוכה וכו'. פ"ק (דף ט') משנה סוכה על גבי סוכה העליונה כשרה והתחתונה פסולה ר' יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשרה ובגמרא (דף י') כמה יהא בין סוכה לסוכה ותהא התחתונה פסולה אמר רב הונא טפח רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי ד' ושמואל אמר י' כהכשרה כך פיסולה מה הכשרה בי' אף פיסולה בי' והקשו על שמואל מדתנן ר' יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשרה מאי אין דיורין שאינה ראויה לדירה מכלל דת"ק סבר אע"פ שאינה ראויה לדירה העליונה פסולה התחתונה וקשיא לשמואל דבעי י' ותירץ רב דימי דפירושא דמתני' הכי מפרשי לה במערבא דרבי יהודה הכי קאמר אם אינה יכולה תחתונה לקבל כרים וכסתות של עליונה התחתונה כשרה. והקשו מכלל דת"ק אע"פ שאינה יכולה לקבל פסולה ותירצו ביכולה לקבל על ידי הדחק איכא בינייהו. ופסק רבינו כשמואל וכפירושיה דרב דימי וקי"ל כת"ק דמתניתין ונתבארו דברי רבינו, ויש פוסקין דלא כשמואל וכבר הסכים הר"א ז"ל בהשגות לדברי רבינו. **ומ"ש רבינו והוא שלא יהיה גובה שניהן וכו'** פשוט הוא ונלמד מן הסוגיא שלמעלה מזה:

הלכה כג

מטה שבתוך הסוכה וכו'. ריש פ' (דף כ':) הישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו, ובגמ' תרגמה שמואל במטה עשרה:

וכן כילה שיש לה גג וכו'. פ"ק (דף י':) אמר רב יהודה אמר שמואל מותר לישן בכילה בסוכה ואע"פ שיש לה גג והוא שאינה גבוהה עשרה ולישנא אחרינא מותר לישן בכילה בסוכה והוא שאין לה גג אף על פי שגבוהה עשרה, ושני הלשונות אמת וכן מבואר בהלכות דלא מיפסלה אלא בגבוהה י' ובשיש לה גג:

וכן המעמיד ארבעה קונדיסין וכו'. משנה (דף י"א:) פרס על גבי קינופות פסולה אבל פורס הוא על גבי נקליטי המטה, ובגמרא ברייתא נקליטין שנים וקינופות ארבעה פרס על גבי קינופות פסולה ע"ג נקליטין כשרה ובלבד שלא יהו נקליטין גבוהין מן המטה עשרה והקשו מברייתא זו לדין הכילה שנתבאר למעלה. ותירצו שאני נקליטין דקביעי והאריכו שם בחלוק זה. והוא דבר מתמיה על דברי רבינו שהשוה כילה ונקליטין וקינופות. וגם בהלכות לא זכרו החלוק הזה. וי"ל שרבינו והרב אלפסי ז"ל סוברין שברייתא וסוגיא זו דלא כהלכתא דאתיא אליבא דמאן דמכשיר סוכה העשויה כמין צריף דשפועי אהלים דקביעי כאהלים דמו ואנן קי"ל דסוכה העשויה כמין צריף פסולה כמבואר בפרק ד' ולאו כאהלים דמו אע"ג דקביעי בין לקולא בין לחומרא כדמשמע התם בסוגיא שעל משנה זו (דף י"ט) דהעושה סוכתו כמין צריף פסולה ופליגין סוגיי אהדדי וקיימא לן כי הא דלא חשיב אהל אלא בתרתי בגובה עשרה ובגג טפח. ויש מן הגאונים וגם מן האחרונים יש שפוסקין דבכילה לא מפסלא אלא בתרתי וכדברי רבינו. אבל קינופות שהן ארבעה וקביעי אפילו בחדא מיפסלי בגובה עשרה והכל תלוי בגובה ואין הגג מעלה ומוריד בהן:

הלכה כה

סוכה שאולה כשרה וכו'. מחלוקת ר' אליעזר וחכמים פרק הישן (סוכה דף כ"ז:) וקי"ל כרבנן שאפילו ביו"ט ראשון אדם יוצא ידי חובתו בסוכת חבירו ואינו דומה ללולב:

וכן הגזולה כשרה וכו'. פרק לולב הגזול (סוכה דף ל"א) ת"ר סוכה גזולה והמסכך ברשות הרבים רבי אליעזר פוסל וחכמים מכשירין ומפורש שם דגזל עצים וסכך בהן אפילו ר"א מודה לפי שאין לנגזל אלא דמי עצים בלבד. וכן מבואר שם דאפילו בכשורי דהיינו נסרים אע"ג דלא שכיחי כמו שאר עצים אין לנגזל אלא דמי עצים בלבד:

העושה סוכה ברשות הרבים וכו'. כבר נתבאר זה בסמוך.

פרק ו

הלכה א

נשים ועבדים וקטנים וכו'. משנה פרק הישן (סוכה דף כ"ח) נשים ועבדים וקטנים פטורים מן הסוכה:

טומטום ואנדרוגינוס וכו'. זה ברור ולמד רבינו מדין השופר כנזכר פרק ב':

וכן מי שחציו עבד וכו'. אף זה נלמד משם והוא כלל לכל מצות עשה שהזמן גרמא:

קטן שאין צריך לאמו וכו'. במשנה (שם) קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה ובגמרא (דף כ"ח:) מבואר שחיובו מדבריהם. ובגמ' היכי דמי קטן שאין צריך לאמו אמרי דבי רבי ינאי כל שנפנה ואין אמו מקנחתו ר"ל אמר כל שנעור משנתו ואינו קורא אימא אימא. **וכתב רבינו כבן חמש כבן שש** ויש סמך לדבריו מן הסוגיא שבעירובין פרק כיצד משתתפין (עירובין דף פ"ב) וכן כתבו ז"ל ופירוש כבן חמש ששלמו לו חמש ובן שש ששלמו לו שש:

הלכה ב

חולים ומשמשיהם פטורין מן הסוכה. ובגמרא (סוכה כ"ו) ת"ר חולה שאמרו לא חולה שיש בו סכנה אלא אפילו חולה שאין בו סכנה אפילו חש בעינו חש בראשו אמר רשב"ג פעם אחת חשתי בעיני בקסרי והתיר לי ר' יוסי ברבי לישן לי ולמשמשי חוץ לסוכה:

מצטער פטור מן הסוכה ומשמשיו חייבין וכו'. שם אמר רבא מצטער פטור מן הסוכה והקשו והא אנן תנן חולין ומשמשיהן חולה אין מצטער לא ותירצו חולה הוא ומשמשיו פטורין מצטער הוא אין ומשמשיו לא. ושם מבואר שמצטער הוא מפני דבר קל וכמו שכתב רבינו:

הלכה ג

האבל חייב בסוכה וכו'. מימרא שם (דף כ"ה:) אמר רב האבל חייב בסוכה והקשו פשיטא ותירצו מהו דתימא הואיל ואמר רבא מצטער פטור מן הסוכה האי נמי מצטער הוא קמ"ל הני מילי מצטער צערא דממילא אבל הא איהו הוא דמצטער אנפשיה דמבעי ליה ליתובי דעתיה ע"כ:

וחתן וכל השושבינין וכו'. שם אמר רב חתן וכן השושבינין וכל בני חופה פטורין מן הסוכה כל שבעה ואמרו שם דטעמא משום דבעו למיכל ולמחדי בחופה ואין שמחה אלא בחופה ואין שמחה אלא במקום סעודה. והקשו וליעביד חופה בסוכה ותירץ רבא משום צער חתן פירש"י ז"ל שהוא מצטער דלא מצו עיילי כל בני חופה בסוכה, ע"כ:

הלכה ד

שלוחי מצוה פטורין וכו'. משנה (דף כ"ה) כלשונה:

הולכי דרכים ביום וכו'. ברייתא כלשונה שם (דף כ"ו) וסוף הברייתא הולכי לדבר מצוה פטורין בין ביום ובין בלילה. ויש מי שכתב והוא שיהיה בענין שאם ישבו בסוכה יתבטל קצת מאותה מצוה, ואין נראה כן מדברי הגאונים ולא מדברי רבינו שסתם וכתב למעלה שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה אלמא בכל גונא פטורין כל זמן שעוסקין במצוה שהעוסק במצוה פטור מן המצוה:

שומרי העיר וכו'. ברייתא כלשונה שם:

שומרי גנות ופרדסין וכו'. שם שומרי גנות ופרדסין פטורין בין ביום ובין בלילה והקשו וליעבדו סוכה וליתבו התם ותירץ אביי תשבו כעין תדורו פי' כיון שאין דרך לקבוע שם אינו חייב לעשות שם סוכה ורבא תירץ פירצה קורא לגנב. ואמרו איכא בינייהו כריא דפירי ופירשו הגאונים שאם הוא שומר כרי של פירות לרבא חייב שהרי יכול לעשות סוכה שם ולשמרו וקיי"ל כרבא וכל זה מבואר במה שכתב שאם יעשה השומר סוכה וכו'. ויש לרש"י ז"ל בזה פי' אחר וזה נכון:

הלכה ה

כיצד היא מצות הישיבה וכו'. שם מבואר בהרבה מקומות ופי' לולב וערבה (סוכה דף מ"ג) בברייתא למדו בגזרה שוה דשבעת ימים האמורין בסוכה אפילו לילות במשמע:

וכל שבעת הימים וכו'. משנה בהישן (דף כ"ח:) כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי. ובגמרא כיצד היו לו כלים נאים ומצעות נאות מעלן לסוכה אוכל ושותה בסוכה ומטייל בסוכה אמר רבא מאני משתיא במטללתא מאני מיכלא בר ממטללתא. ופירש"י מאני מיכלא כגון קדרות ושפודין שלא בזמן אכילה שאין בהם צורך של כלום חוץ לסוכה משום כבוד סוכה דמאוס הוא עכ"ל:

המנורה בסוכה וכו'. שם (דף כ"ט) פירוש בשעה שאינה דולקת:

הלכה ו

אוכלין ושותין וישנין וכו'. מבואר שם בכמה מקומות:

ואסור לאכול סעודה וכו'. משנה שם (דף כ"ה) אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה ובגמרא (דף כ"ו) העלו שאכילת עראי היא כדטעים בר בי רב ועייל לדרשא. ופירש רבינו שהוא כביצה או פחות או יותר מעט וכן מוכח בגמרא וכן כתבו ז"ל:

ואין ישנין וכו'. ברייתא שם אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה ואין ישנין שינת עראי חוץ לסוכה מאי טעמא אמר רבה לפי שאין קבע לשינה:

ומותר לאכול פירות וכו'. זה מתבאר שם מן המשנה (כ"ו:) דשני כותבות ודלי של מים לא היו צריכין סוכה מן הדין ואם רצה להחמיר על עצמו מחמיר וה"ז משובח וכן כתבו ז"ל:

הלכה ז

אכילה בלילי יו"ט הראשון וכו'. משנה שם (דף כ"ז) ר' אליעזר אומר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה וחכמים אומרים אין לדבר קצבה חוץ מלילי יו"ט הראשון. ובגמרא מבואר שחכמים למדו חיוב לילה הראשון מחג המצות. וכתב רבינו כזית דומיא דמצה ושיעור חיוב אכילה בכל מקום היא כזית. וכתבו בתוס' כיון שלילה הראשון חובה אפילו היו יורדין גשמים חייב לאכול שם. והרשב"א כתב בתשובה שאינו חייב וכן עיקר:

הלכה ח

מי שהיה ראשו ורובו וכו'. משנה (דף כ"ח) שם מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין ומפורש בהלכות פ"ק שהלכה בזו כדברי ב"ש גזירה שמא ימשך אחר שלחנו. ויש מן הגאונים ז"ל שחולקין ופוסקין כב"ה שכל שיש בסוכה שיעור הכשר אף על פי שהשולחן בתוך הבית יצא ידי חובתו. ודעת רבינו כדעת ההלכות והוא דעת רוב הגאונים ז"ל וכן ראוי להחמיר:

הלכה ט

כל שבעת הימים וכו'. שם (דף כ"ח:) ברייתא שונה בסוכה ואמרו שם ה"מ מגרס אבל לעיוני בסברא בר ממטללתא: (**המתפלל רצה מתפלל וכו'**):

הלכה י

ירדו גשמים וכו'. משנה שם ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה. ובגמרא תנא משתסרח המקפה של גריסין פירוש שהיא קלה ליפגם:

היה אוכל בסוכה וכו'. שם (דף כ"ט) ת"ר היה אוכל בסוכה וירדו גשמים וירד אין מטריחין אותו לעלות עד שיגמור סעודתו היה ישן בסוכה וירדו גשמים וירד אין מטריחין אותו לעלות עד שיעור. ופירשו בגמרא משיעלה עמוד השחר. ויש מי שכתב והוא שנעור אבל ישן אין מעירין אותו אפילו אחר עמוד השחר דומיא דסעודה שגומר סעודתו, וכן עיקר:

הלכה יא

גמר מלאכול ביום השביעי וכו'. פרק לולב וערבה (סוכה דף מ"ח) סוכה שבעה כיצד גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו אבל מוריד את הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד

יו"ט האחרון. ובגמרא אין לו מקום לפנות את כליו חייא בר אשי אמר רב פוחת בה ארבעה, ומפורש שם דהיינו לבני א"י שאין אוכלין בסוכה ביום שמיני לפיכך כשאין לו מקום אחר לאכול ביום שמיני הוא פוחת בה ביום שביעי להודיע שאין מצותה ביום שמיני וכן יתבאר זה בדברי רבינו למטה.

וכתב רבינו ואם הוצרך לסעוד בשאר היום וכו'. לומר שאע"פ שאמרו מוריד את הכלים מן המנחה ולמעלה או פוחת בה ארבעה לא תחשוב שנגמרה מצותה ביום שביעי מבעוד יום אלא כל היום עד הלילה מצותה מן התורה. ודברים ברורים הם ולא היו צריכין באור אלא מפני שבהשגות כתוב אמר אברהם איני יודע מהו זה וכו' וכבר בארתי כונת רבינו:

הלכה יב

כל זמן שיכנס בסוכה וכו'. מסקנא דגמרא פרק לולב וערבה (סוכה דף מ"ז) דכל זמן שנכנס לישב בה מברך וכן כתוב בהלכות ודעת הגאונים שאפילו נכנס בה מאה פעמים ביום חייב לברך וכן דעת רבינו. וראיתי כתוב דדוקא כשיצא יציאה גמורה לעשות ענייניו ושלא לחזור לאלתר אבל אם לא יצא אלא לדבר עם חבירו או להביא דבר לסוכה לצורך שעתו לא הויא יציאה לחייבו בברכה כשיחזור ודבר נכון זה. ומ"מ נהגו שאין מברכין אלא מסעודה לסעודה והוא כסברת רבינו יעקב ז"ל:

ובלילי יו"ט הראשון מברך על הסוכה וכו'. בגמרא פרק החליל (סוכה דף נ"ו) והלכתא סוכה ואח"כ זמן ופרק לולב וערבה (סוכה דף מ"ו) רב כהנא מסדר להו אכסא. **וכתב רבינו מקדש מעומד** לפי שאמרו ז"ל כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן ונמצא שראוי לברך קודם שישב וזה הוא מנהג רבותינו. ובהשגות כתוב א"א מנהג מקומנו לא היה כזה וכו'. ואני אומר שאין טעמו מספיק למנהגו הרי שנכנס לישב בה על דעת שלא לאכול לדבריו יברך מעומד. ונראה לקיים מנהגו ומנהגנו שאין כונת הברכה כשאמרו לישב ישיבה ממש שהרי ודאי אם היה עומד בסוכה כל היום ואכל ושתה בה ולא ישב כלל ודאי יצא ידי חובתו שאינו מחוייב לישב ובודאי כשאמרו לישב רצו לומר לעמוד ואחזו לשון הכתוב שאמר בסוכות תשבו שבעת ימים וכיון שכן כשנכנס בה כבר התחיל במצוה שהרי מצותה בין עומד בין יושב ואעפ"כ הוא מברך וקרוי עובר לעשייתה לפי שכל שעה היא קודמת לשעה אחרת וכל היום נמשך מצותה ולדעת רבינו ורבותיו היה לו לברך קודם הכניסה שהרי כיון שנכנס התחיל במצוה. כך נראה לי:

הלכה יג

בזמן הזה וכו'. מסקנא פ' לולב וערבה (סוכה דף מ"ז) והלכתא מיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן:

וכתב רבינו וכן טומטום ואנדרוגינוס וכו'. ודבר זה סובר רבינו בכל המצות שאין מברכין על ספקן. ודעת ההלכות פרק ר"א דמילה כך הוא וזהו לדעתם באור הסוגיא שבבמה מדליקין (דף כ"ג) אמרו שם שמברכין על נר חנוכה אקב"ו. ושאלו היכן צונו רב נחמן אמר מלא תסור והקשו שם מדמאי שאין מברכין על הפרשת מעשרותיו אלמא שאין מברכין על מצוה דדבריהם ותירץ אביי ודאי דדבריהם בעי ברכה ספק דבריהם לא בעי ברכה. והקשו והא יו"ט שני דמברכים והוא ספק דבריהם ואמרו התם כי היכי דלא ליזלזלו ביה ורבא מתרץ תירוץ אחר על קושית הדמאי ואמר רוב עמי הארץ מעשרין הן. לפי דעת רבינו רבא אינו חולק על אביי דודאי ספק דדבריהם לא בעי ברכה אלא פירוקא אחרינא הוא דמפרק בדמאי וכבר האריך בזה הרמב"ם ז"ל. ולד"ה כיון שהברכות מדבריהם אין מברכין אותן על הספק וספק שמע קול שופר או נטל לולב אע"פ שחוזר ושומע או נוטל לולב מן הספק אינו מברך. ובהשגות שיטה אחרת לומר דרבא פליג אדאביי וכל ספק בעי ברכה חוץ מדמאי מפני שהרוב מעשרין והניח הרשב"א ז"ל דין זה בצ"ע בפ' במה מדליקין ובפ' אחרון של ר"ה העלה שהנשים רשאות לברך על המצות שהן פטורות כמ"ש פרק שני וכ"ש לדבריו טומטום ואנדרוגינוס ודבריו צ"ע. ולדעת רבינו ודאי שאין הנשים מברכות והיאך יאמרו וצונו והן פטורות:

הלכה יד

גמר מלאכול וכו'. על המשנה דגמר מלאכול שכתבתי למעלה אמרו בגמ' (דף מ"ח) דלדידן שאינו יכול לפחות בה ביום השמיני ביו"ט ואין לו מקום להוריד את כליו מניח בה את הנר ואם היא סוכה גדולה מעייל בה מאני מיכלא ומבואר בהלכות:

הלכה טו

מי שלא עשה סוכה וכו'. מחלוקת רבי אליעזר וחכמים פרק הישן (סוכה דף כ"ז) וקיי"ל כחכמים דעושין סוכה בחולו של מועד:

עצי סוכה אסורין וכו'. פ"ק (דף ט') אמר רב ששת משום ר"ע מנין לעצי סוכה שאסורין כל שבעה ת"ל חג הסוכות שבעת ימים ועוד מבואר שם. ומהסוגיא שבפרק המביא במסכת יו"ט (דף מ':) משמע דלא מהני שום תנאי בעצי סוכה דמצוה וכן עיקר וכן דעת רוב המפרשים ז"ל. וכתב רבינו שמנה ימים לפי שמבואר בפרק לולב וערבה (דף נ"ו) דשמיני נמי אסור מדין מגו דאתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא אבל בתשיעי אפילו לדידן מותרת וכן נפסקה הלכה שם גבי אתרוג ודעת רבינו שה"ה לסוכה וכ"כ מן הגאונים ז"ל. ויש מן האחרונים חולקים ואוסרין הסוכה ונויה אפילו בתשיעי:

הלכה טז

וכן אוכלין וכו'. ברייתא פ"ק (דף י') וביו"ט בפ' המביא (ביצה ל':) סככה כהלכתה ועטרה בקרמין ובסדינין המצויירים ותלה בה אגוזים ואפרסקים ושקדים ורמונים ופרכילי ענבים עטרות של שבולים יינות שמנים וסלתות אסור להסתפק מהן עד מוצאי יום טוב האחרון של חג ואם התנה עליהן הכל לפי תנאו ובגמרא ובהלכות והוא דאמר איני בודל מהן כל בין השמשות דלא חיילא קדושה עלייהו כלל וכן מבואר בגמרא פרק המביא:

פרק ז

הלכה א

כפות תמרים וכו'. פרק לולב הגזול (סוכה ל"ב) א"ל אביי לרבא ממאי דהאי כפות תמרים לולב הוא אימר חרותא אמר ליה בעינן כפות וליכא ודבר פשוט הוא:

הלכה ב

פרי עץ וכו'. שם (דף ל"ה.) מבואר וגם זה פשוט:

וענף עץ וכו'. אמרו שם (דף ל"ב:) תנא עבות כשר ושאינו עבות פסול ה"ד עבות אמר ר' יהודה והוא דקיימי תלתא תלתא טרפי בקינא ואסיקנא התם דתרי וחד הדס שוטה הוא. ובהשגות א"א וצריך שיהיה כן כל השיעור או רובו ע"כ. ואני אומר כולן בדוקא דהא כל מה שאינו עבות הוה ליה כמין אחר ונחסר השיעור:

הלכה ג

ערבי נחל וכו'. כל זאת הבבא מפורשת בברייתא פרק לולב הגזול (סוכה דף ל"ג ל"ד):

הלכה ה

ארבעה מינין אלו מצוה אחת הן וכו'. במנחות בהקומץ רבה (מנחות דף כ"ז) משנה ד' מינין שבלולב מעכבין זה את זה וכן אמרו שם (דף כ"ח) גבי ארבע ציציות ואמרו הטעם לפי שארבעתן מצוה אחת הן ופ' לולב הגזול (סוכה ל"א) תניא ד' מינין שבלולב כשם שאין פוחתין מהם כך אין מוסיפין עליהן לא מצא אתרוג לא יביא לא פריש ולא רמון ולא דבר אחר:

הלכה ו

מצוה מן וכו'. שם (סוכה דף ל"ג) מחלוקת דר"י ורבנן דרבנן סברי דלולב אין צריך אגד וקי"ל כותיה ואמרו שם דלרבנן מצוה לאגדו כדי להתנאות לפניו במצות:

נוטל וכו'. (סוכה דף ל"ז:) אמר רבה לולב בימין ואתרוג בשמאל א"ל ר' ירמיה מ"ט מברכינן אלולב הואיל ומינו גבוה מכולן:
ונוטלן דרך וכו'. פרק לולב וערבה (סוכה דף מ"ה:) כל המצות כולן אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן:
ואם לא אגדן וכו'. מפורש במנחות (דף כ"ז) הובא כאן בהלכות ד' מינין שבלולב מעכבין זה את זה לא שנו אלא שאין לו אבל יש לו אין מעכבין ואע"ג דנטל כל חד וחד לחודיה נפיק ידי חובתו דקי"ל לולב אין צריך אגד ע"כ:

הלכה ז

כמה נוטל וכו'. שם (סוכה ל"ד:) משנה ר' ישמעאל אומר שלשה הדסים ושתי ערבות לולב אחד ואתרוג אחד אפילו שנים קטומים ואחד שאינו קטום. פי' אהדסים קאי ר' טרפון אומר אפילו שלשתן קטומים ר"ע אומר כשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך הדס אחד וערבה אחת ובגמרא אמר שמואל הלכה כר"ט ודעת כל הגאונים לפסוק במנין כר' ישמעאל דבעינן ג' הדסים וכדברי ר"ט שאמר שלשתן קטומין הזכיר שלשה בהדס. אבל הרמב"ן ז"ל כתב דהלכה כר"ע מחבירו במנין שאפילו בהדס אחד יוצא י"ח, ור"ט נחלק על ר' ישמעאל בדין הקטימה ולא הכניס עצמו במחלוקת המנין ור"ע דיבר במנין ולא בקטימה וקי"ל כר"ט בקטימה לפי שנפסקה הלכה כמותו וקי"ל כר"ע במנין ושתיהן להקל דאפילו בחד וקטום יוצא בדיעבד אלא שלא קיים מצוה מן המובחר ע"כ דבריו. ונתלה בזה באותה סוגיא האמורה שם ולידרוש להו כר"ע וכבר כתבתי שדעת כל הגאונים ז"ל כרבינו:
ואם רצה וכו'. דין תוספת ההדס מוסכם הוא לפי שהוא לנאותו ואע"ג שלולב אין צריך אגד לעכב מצוה לאגדו לנוי כנזכר למעלה. אבל על מ"ש רבינו בשאר **מינין ואם הוסיף או גרע פסול**, כתוב בהשגות א"א לא שמעתי מעולם פסול כזה וכו'. נראה בדעת הר"א ז"ל שאין משום בל תוסיף אלא במין אחר והביא ראיה מהא דרבא שבפ' לולב הגזול והסוגיא שבפרק המוצא תפילין בעירובין (צ"ה צ"ו) קשה לדעתו ז"ל שבבאור נראה שם שהמניח ב' תפילין בראש עובר משום בל תוסיף ומה בין זה לשני לולבין והראיה שהביא מסיב ועיקרא דדקלא אינה כלום דהא ודאי הנוטלן בלבד לא יצא ידי חובתו וכיון שכן היאך יעבור עליהן משום שני לולבין והרי אינן לולבין ומ"מ כיון שהן ממינו אינן כחמשה מינין ואוגדין בהן את הלולב לדעת ר' יהודה. והנראה אלי לתרץ הסוגיות הוא שאם נטל שני לולבין הוסיף ועבר והוא שנטלן כאחד דומיא דתפילין אבל אם לקח עמו מין אחר לדידן דקי"ל לולב אין צריך אגד לא עבר משום לא תוסיף דהאי לחודיה

קאי והאי לחודיה קאי כמוזכר בסנהדרין פרק אלו הן הנחנקין (סנהדרין דף פ"ח:). ומ"מ אין מוסיפין לכתחלה כמוזכר פרק לולב הגזול (סוכה ל"א:.) כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן. והעמידוה שם אפילו למ"ד לולב אין צריך אגד והוא בלכתחלה. כ"נ מדעת רבינו שכתב למעלה ואין מוסיפין עליהן ולא כתב ואם הוסיף פסול וכאן כתב ואם הוסיף או גרע פסול, ומ"מ כל לנוי מוסיף הוא בין מינו בין מין אחר ורשאי לאגדו בכל מה שירצה ולזה התיר רבוי ההדס בין עבות בין שוטה וכן היה מן הגאונים שהיה מתיר תוספת הערבה דומה להדס. וכבר השיב רבינו בתשובה שכיון שלא מצינו בגמרא היתר תוספת אלא בהדס אין להוסיף במין אחד עכ"ד. ויש בדברים אלו שטות חלוקות למפרשים ז"ל:

הלכה ח

כמה שיעור וכו'. משנה (דף כ"ט:) וגמ' (ל"ב:) אמר ר"י אמר שמואל שיעור הדס וערבה שלשה ולולב ארבעה כדי שיהא לולב יוצא מהן טפח ור' יוחנן אמר שדרו של לולב צריך שיצא מן ההדס טפח וקיי"ל שמואל ור"י הלכה כר"י ומבואר שם עוד דלר"י שיעור הלולב הוא משדרו ולמטה. ובהשגות בשיעור ההדס והערבה א"א שלשה טפחים קטנים שהם עשר אצבעות בגודל כר"ט ע"כ. וכן פסקו מקצת הגאונים והאחרונים ז"ל אבל בהלכות לא הביאו אותה סוגיא ארבי טרפון כלל אלא המימרות שהזכרתי בלבד ואפשר שהם סוברין דשמואל הוא דפסיק כר"ט דאמר דסגי בטפחים קטנים ודלא כת"ק דברייתא דבעי טפחים שלמים ולא קיי"ל כותיה דשמואל כי היכי דלא קיי"ל כותיה במאי דאמר ששיעור הלולב הוא עם עליו אלא כר' יוחנן ואף בעל העטור לא כתב אלא מימרות כפשטן ומ"מ הנכון כדעת שאר המפרשים ז"ל:

ואם היו וכו'. זה מבואר בהלכות מן הגמ' דכל הני אין להן שיעור למעלה:

ואפילו אין בכל וכו'. שם (דף ל"ג) ת"ר יבשו עליו ונשתיירו בו ג' בדי עלין לחין כשר אמר רב חסדא ובראש כל אחד ואחד:

ואם אגד וכו'. כבר הזכרתי זה בסמוך. ודעת רבינו שאם ההדס והערבה ארוכין אפילו עשרה צריך שתהא שדרו של לולב טפח על גביהן וכן העלו בהלכות רבינו יצחק אבן גיאת ז"ל וכן הסכימו מן האחרונים ז"ל:

ושיעור אתרוג אין וכו'. משנה (דף ל"ד:) שיעור אתרוג קטן ר' מאיר אומר כאגוז ר' יהודה אומר כביצה וידוע ר"מ ור"י הלכה כר"י. עוד שם והגדול כדי שאוחז שנים בידו אחת דברי ר"י ור' יוסי אומר אפילו אחד בשתי ידיו וידוע ר' יוסי ור"י הלכה כר' יוסי ומבואר עוד בגמרא דלרבי יוסי אין שיעור לגדלו:

הלכה ט

משיגביה ארבעה וכו'. שם (דף מ"ב) בסוגיא מדאגבהיה נפק ביה ושם (דף מ"ה:) מבואר שאם נטלן שלא כדרך גדילתן לא יצא כנזכר למעלה:

ומצוה כהלכתה וכו'. כבר הוזכר למעלה (דף ל"ז:) לולב בימין ואתרוג בשמאל מ"ט האי תלתא מצות והאי חדא מצוה והנענוע מפורש למטה ואמרו בגמרא (דף ל"ז ל"ח) שהוא מוליך ומביא מעלה ומוריד. ורבינו וקצת מפרשים סוברין שהנענוע הוא מהולכה והבאה וכ"נ מן ההלכות אבל הרבה מהגאונים אמרו שאין שם נענוע אחר אלא מוליך ומביא מעלה ומוריד ודיו. ויש מי שאמר שהוא מוליך ומביא מעלה ומוריד פעם אחת ואח"כ מנענע הלולב ומטרפו או קודם לכן. ויש מי שאמר שהוא מנענע ומטרפו בשעת הולכה והבאה ועליה וירידה ואין מנין לנענועין אלו וכולן נתלו בסוגית הירושלמי הכתובה בהלכות ואין להאריך בזה לפי שבכל אחד מן הצדדין אדם יוצא ידי חובתו:

הלכה י

והיכן מוליך ומביא וכו'. משנה (דף ל"ז:) היכן היו מנענעין בהודו לה' תחלה וסוף ובאנא ה' הושיעה נא דברי ב"ה. פירש"י ז"ל תחלה וסוף הודו לה' ראשון ואחרון:

וכל היום וכו'. משנה פרק הקורא את המגלה ושם (מגילה כ':) ובהרבה מקומות מבואר שאינו ניטל בלילה:

הלכה יא

עשה לאגודה וכו'. שם (סוכה ל"ו) במשנה מעשה באנשי ירושלים שהיו אוגדין לולביהן בגימוניות של זהב ובגמרא (דף ל"ח) אמר להו רבה להנהו דגדלי הושענא שיירו בית יד כי היכי דלא להוי חציצה רבא אמר כל לנאותו אינו חוצץ ואמר רבה לא לינקוט איניש הושענא בסודרא דבעינן ולקחתם וליכא רבא אמר לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה ואמר רבה (דף ל"ז:) לא לידוץ איניש לולביה בהושענא דלמא נתרי טרפיה והוה ליה חציצה רבא אמר מין במינו אינו חוצץ. ובהלכות והלכתא בכולהו כרבא וסובר רבינו שדברי רבא הם שכל מה שהוא נוי לו והדור בין קשור עמו בין אינו קשור או שהוא ממינו אע"פ שאינו נוי לו אינו חוצץ ויוצא בו ידי חובתו לכתחלה מה שאינו ממינו ואינו נוי לו ודאי חוצץ כנזכר שם (דף מ"ב) דרבא אמר שאם הוציאו בכלי לא יצא והקשו והא הוא גופיה אמר לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה ותירצו ה"מ דרך כבוד אבל דרך בזיון לא ע"כ. ויש בזה שיטה אחרת וזה עיקר:

הלכה יב

ויש לו לאגוד את הלולב וכו'. מפורש בגמרא (דף ל"ו:) שטעם ר"י שהיה אומר שאין אוגדין את הלולב אלא במינו הוא משום דסבר לולב צריך אגד ולדידן דקי"ל דאין אגד מעכב אוגדו בכל מה שירצה:

הלכה יח

(יג-יח)

מצות לולב להנטל ביו"ט הראשון של חג וכו'. משנה פרק לולב הגזול (סוכה דף מ"א) בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד משחרב ביהמ"ק התקין ריב"ז שיהיה לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש ואמרו שם (דף מ"א:) שיו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת כל העם מוליכין לולביהן לבית הכנסת למחר כל אחד ואחד מכיר את שלו ונוטלו, פירוש מע"ש היו מוליכין אותו מפני איסור ההוצאה ולמחר היתה נטילתו דוחה שבת והעמידוה פרק לולב וערבה (סוכה דף מ"ג) בזמן שביהמ"ק קיים שהיה יום ראשון דוחה שבת בכ"מ. ופ' לולב וערבה (סוכה דף מ"ב מ"ג) לולב וערבה שבעה וששה כיצד יו"ט הראשון שחל להיות בשבת לולב שבעה ושאר כל הימים ששה והקשו בגמרא ושאר כל הימים ששה אמאי טלטול בעלמא הוא ולידחי שבת ותירץ רבה גזרה שמא ילך אצל בקי ללמוד ויעבירנו ארבע אמות ברה"ר והיינו טעמיה דשופר והקשו אי הכי ראשון נמי לא לידחי ותירצו ראשון דאית ליה עיקר מן התורה בגבולין לא גזרו ביה רבנן הנך דלית להו עיקר מן התורה גזרו בהו רבנן פירוש אפילו במקדש והקשו אי הכי לדידן נמי לידחו ראשון ותירצו לא ידעינן בקיבוע דירחא והקשו אינהו דידעי בקיבוע דירחא לידחו ותירצו כיון דאנן לא דחינן אינהו נמי לא דחו ונתבארו כל דברי רבינו:

ומ"ש אבל המקומות הרחוקים שלא היו יודעין וכו'. למד ממה שאמרו לא ידעינן בקיבוע דירחא אלמא מספק אין דוחין וה"ה לאותן מקומות שהיו בספק שלא היו דוחין וזה ברור:

ומ"ש ובזמן הזה שאנו עושין ע"פ החשבון וכו'. דבר ברור הוא דהשתא נמי לא דחי ונתלו בזה המפרשים בסוגיא האמורה פ"ק דיו"ט (דף ד':) והאידנא דידעינן בקביעא דירחא מ"ט עבדינן תרי יומי ותירצו משום דשלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם בידכם וה"ה לכל דבר שנשאר כמות שהיה שהוא מפני טעם זה:

הלכה יט

כל שחייב וכו'. זה ברור ששניהם מצות עשה שהזמן גרמא ופשוט בסוגיא:

קטן היודע לנענע חייב בלולב מדברי סופרים וכו'. משנה (סוכה מ"ב) קטן שיודע לנענע חייב בלולב ופירשו בירושלמי מדבריהם כדי לחנכו ופשוט הוא:

הלכה כ

הלכה למשה מסיני שמביאין במקדש ערבה אחרת וכו'. פרק לולב וערבה (סוכה דף מ"ד) מבואר דלרבנן ערבה במקדש הל"מ ופסק רבינו כדברי האומר שם (מ"ד) ערבה צריכה שיעור ואינה נטלת אלא בפני עצמה ואין אדם יוצא בערבה שבלולב ואמרו שם וכמה שיעורה אמר רב נחמן שלשה בדי עלים לחין ורב ששת אמר עלה אחד בבד אחד וקי"ל ר"נ ורב ששת הלכה כר"נ בדיני וכרב ששת באיסורי:

הלכה כא

כיצד היתה מצותה בכל יום ויום משבעת הימים היו וכו'. משנה (דף מ"ה) מצות ערבה כיצד היו מלקטין מוריות של ערבה ובאין וזוקפין אותן בצד המזבח וראשיהן כפופים על גבי המזבח תקעו והריעו ותקעו ע"כ במשנה:

חל יום שבת להיות בתוך החג אין זוקפין ערבה אא"כ וכו'. שם (דף מ"ב:) ערבה שבעה כיצד יום שביעי של ערבה שחל להיות בשבת ערבה שבעה ושאר כל הימים ששה ומפורש שם (דף מ"ה) כשחל שביעי בשבת היו מלקטין אותן מערב שבת ומניחין אותן בגיגיות של זהב כדי שלא יכמושו ולמחר היו זוקפין אותן בצד המזבח:

הלכה כב

וערבה זו הואיל וכו'. תמה אני על טעם זה לפי ששם (דף מ"ד) שאלו בגמרא מאי שנא לולב דעבדינן שבעה זכר למקדש ומאי שנא ערבה דלא עבדינן שבעה זכר למקדש ומתרץ אמר רב זביד משמיה דרבא לולב דאורייתא עבדינן שבעה זכר למקדש ערבה דרבנן לא עבדינן שבעה זכר למקדש ומקשה דערבה לאו מדרבנן היא לשום תנא דאבא שאול מקרא יליף לה רבנן הלכתא גמירי לה ומתוך כך נתנו טעם אחר ואמרו אלא לולב דאית ליה עיקר מדאורייתא בגבולין עבדינן ליה שבעה זכר למקדש ערבה דלית ליה עיקר מן התורה בגבולין לא עבדינן שבעה זכר למקדש וזו היא מסקנא דגמ' וא"כ ה"ל לרבנן להזכיר כן לפי שאין לערבה עיקר כלל מן התורה בגבולין לא תקנו לה שבעה ואולי היה לו לרבינו גרסא אחרת בזה וצ"ע:

כיצד עושה לוקח בד אחד וכו'. שם (מ"ד:) מסקנא חביט חביט ולא בריך מנהג נביאים הוא:

הלכה כג
בכל יום ויום וכו'. משנה כלשונה שם (דף מ"ה) וכתנא קמא והמנהג שהזכיר רבינו פשוט הוא:

הלכה כד
כך היה המנהג בירולשים וכו'. ברייתא פ' לולב הגזול (סוכה דף מ"א:) כלשונה ומפורש שם קורא קריאת שמע ומתפלל ולולב בידו:

הלכה כה
מקבלת אשה וכו'. משנה שם (דף מ"ב) מקבלת אשה וכו' כלשון רבינו. ופירש רבינו דדוקא בזמן שהיו נוטלין לולב בשבת אבל בזמן הזה אינו ראוי לטלטול בשבת ודבר ברור הוא וכן כתבו ז"ל:

הלכה כו
הדס שבלולב אסור להריח וכו'. מימרא מפורשת שם (דף ל"ז:) הדין והטעם:

הלכה כז
ואסור לאכול אתרוג ביום השביעי וכו'. פרק לולב וערבה (סוכה דף מ"ו:) אמר ר' יוחנן אתרוג בשביעי אסורה בשמיני מותרת ור"ל אמר אפילו בשביעי נמי מותרת וקי"ל כר"י ואמרו בגמרא ולדידן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן ואמר אביי שמיני ספק שביעי אסורה תשיעי ספק שמיני מותרת ונפסקה הלכה שם כן. והטעם שאין נוטלין לולב בשמיני ויושבין בסוכה לפי שסוכה היא כל שבעה מן התורה ולולב אין מצותו מן התורה בגבולין אלא יום ראשון בלבד:
הפריש שבעה אתרוגין וכו'. שם הפריש ז' אתרוגין לשבעת הימים אמר רב כל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה לאלתר רב אסי אמר כל אחת יוצא בה ואוכלה למחר ובהלכות והלכתא כרב אסי דקאי ר"י כותיה ומפורש בגמרא שטעם אחד הוא לר"י ולרב אסי:

פרק ח

הלכה א
ארבעת מינין אלו שבלולב שהן לולב וכו' שהיה אחד מהן יבש או גנוב או גזול. ראש פרק (סוכה כ"ט:) לולב הגזול והיבש פסול של אשרה ושל עיר הנדחת פסול וכיוצא בזה בשאר המינים ממש ומבואר בגמרא (דף ל') שאפילו אחר יאוש הגזול פסול ואמרו בגמרא (דף ל"א:) ושל אשרה פסול והאמר רבא לולב של עכו"ם לא יטול ואם נטל כשר ותירצו באשרה דמשה עסקינן דכתותי מיכתת שיעוריה אף הכא נמי מיכתת שיעוריה

דיקא נמי דקתני דומיא דעיר הנדחת מה עיר הנדחת מיכתת שיעוריה אף ה"נ מיכתת שיעוריה ע"כ בגמרא ולא נכתב בהל'. ודעת רוב המפרשים ז"ל שראיתי הוא לפרש באשרה דמשה שהיתה בארץ בימי משה שלא היה לה בטול לפי שהיתה של ישראל שזכו בארץ וה"ה לעכו"ם של ישראל שאין לה בטול שאף היא אין יוצאין בה אבל אשרה אחרת של עכו"ם אף היא דינה כעכו"ם אחרת שאם נטל יצא ומ"מ אף בעכו"ם אם נתכוין ישראל לזכות בה הוה לה עכו"ם דישראל ואין לה בטול ואם נטל לא יצא וכשאמרו יצא הוא ביום שני שאדם יוצא בשאול אלו דבריהם ז"ל. ורבינו כתב בדין האשרה אפילו בטלוה וכתב בסתם בעכו"ם יצא לא חלק בין עכו"ם לישראל לא באשרה ולא בעכו"ם והוא עצמו כתב פ"ח מהלכות עכו"ם שאף שהן שוין לענין בטול אם הם של עכו"ם יש להם בטול ואם הם של ישראל אין להם בטול וכאן לא חלק. ונ"ל שהוא גורס כאן משום מצוה הבאה בעבירה כקצת נוסחאות וטעם האשרה היא שעיקר נטיעתה להיות האילן נעבד וזהו פירוש באשרה דמשה ר"ל שהזכיר משה וכ"כ רבינו שם אילן שנטעו מתחלה שיהא נעבד אסור בהנאה וזו היא אשרה האמורה בתורה עכ"ל. וכיון שנטיעת האילן מתחלה היתה להיות נעבד בדין הוא שיפסל משא"כ בעכו"ם זהו דעת רבינו וצ"ע:

היה כמוש וכו'. שם (דף ל"א) כולן כמושין כשרין וכו' ופירוש כמושין הוא שיש בו עדיין לחות ויבש הוא שאין בו שום לחות אלא הרי הוא כעץ ומראהו הפך לבן ואע"פ שיש פירוש אחר זה עיקר:

ובשעת הדחק וכו'. זה למד רבינו ממה שאמרו בגמרא (שם.) יבש פסול ור' יהודה מכשיר ואמר ר' יהודה מעשה בבני כרכים שהיו מורישין לולביהם לבני בניהם אמרו לו משם ראיה אין שעת הדחק ראיה. ומפרש רבינו שהיו מורישין אותן לבניהם והבנים היו נוטלין אותן ויוצאין בהן אף ביום ראשון: **וראיתי** כתוב שהגאונים סמכו מכאן דיבש ונקטם ראשו וכל הפסולין יוצאין בהן בשעת הדחק אף ביום ראשון. ודעת רבינו שאין לנו להכשיר אלא לולב היבש שהזכירו חכמים וכן עיקר. ובהשגות אני איני אומר כן כו'. וכבר השיב עליו הרמב"ן ז"ל ואמר דודאי ר' יהודה לא היה מביא ראיה מן הירושה בלבד שהרי נחלה ממשמשת והולכת עד סוף כל הדורות והלולבין עם שאר הנכסים היו נוחלין ומנחילין ושמא לעשות מהן קופות וחבלים ולכבד בהן את הבית היו עושין אלא ר' יהודה ה"ק מעשה בבני כרכום שהיו מורישים לולביהן לבני בניהם והיו נוטלין אותן ויוצאין בהם בחג ואמרו לו לפי שהיתה שעת הדחק וא"א להן בלחים היו נוטלין יבשין למצותן עכ"ל. וזה סיוע לדברי רבינו ודברים ברורים הם:

הלכה ב

אתרוג של וכו'. משנה כלשונה שם (דף ל"ד:) והדמאי מחלוקת ב"ש וב"ה וידוע שהלכה כב"ה:

אתרוג של וכו'. דין התרומה מפורש במשנה ודין המעשר ג"כ שם לא יטול ואם נטל כשר ופסק רבינו כדברי האומר בגמ' (ל"ה:) שטעם לא יטול הוא מפני שמכשירה לטומאה ר"ל שע"י נטילתו בא לשומו במים עם הלולב ויוכשר:

הלכה ג

לולב שנקטם וכו'. משנה (דף כ"ט:) נקטם ראשו פסול ורבו בזה הפירושים. והנכון שנקטם ראש העלה העליון שבו כלה הלולב. ויש מי שאומר שאינו פסול אא"כ נקטם רובו ויש לחוש אפילו בכל שהוא ובגמרא (דף ל"א ל"ב) אמר רב כהנא לא שנו אלא נקטם אבל נסדק כשר. ושם אמרו דנסדק ועביד כי הימנק והוא כלי שיש לו שני ראשים רחוקים קצת זה מזה כעין מרכז פסול:

היה עקום וכו'. שם (דף ל"ב) עקום דומה למגל פסול אמר רב לא שנו אלא לפניו אבל לאחריו ברייתו הוא ואמר רב פפא ולצדדין כלפניו דמי וא"ל כלאחריו וכתוב בהל' הילכך עבדינן לחומרא וכלפניו דמי ופסול:

נפרדו עליו זה וכו'. במשנה (דף כ"ט:) נפרצו עליו פסול נפרדו עליו כשר ובגמרא (דף ל"ב) אמר רב פפא נפרצו דעביד כי חופיא נפרדו דאיפרוד אפרודי. ופי' נפרצו כגון שנתרו מן השדרה והן תלויין בה וזהו דעביד כי חופיא שההוצין כשנחתכין מן השדרה נקראים חופיא נפרצו כגון שנתפרדו ההוצין כעין פתיחת החריות ולא נתק אחד מחברו כשרה ע"כ בהלכות. ובהשגות כתוב א"א אני אומר שנסדקו לארכן גופי העלין אע"פ שלא נתקו מן השדרה וזהו דעביד כי חופיא פירוש חפוי הכלי שעושין מאותן הרצועות של ההוצין ע"כ. ופירוש זה מחלוקת הוא בין המפרשים ז"ל שהגאונים ז"ל מפרשים כדברי ההלכות ורבינו. והאחרונים הכריעו כדברי הראב"ד ז"ל ושני הפירושין כתובים בערוך ואין לי להכריע אבל דע לך שדינו של רבינו אמת דכל שנדלדלו משדרו של לולב פסול ואפילו לא נדלדלו מעיקר חבוריהן כיון שתלויות למטה פסול וכן הכריע הרמב"ן ז"ל אבל כל שעולין עמה מאליהן אע"פ שהן פרודות כשר. וכתבו קצת הגאונים ז"ל שמצוה מן המובחר ליטול לולב שאין עליו פרודות. ודע לך ג"כ שדינו של הראב"ד בנסדקו גופי העלין שהוא פסול כן הוא האמת ויתבאר גם כן למטה:

הלכה ד

בריית עלין וכו'. בגמ' ובהלכות אמר ר' יהושע בן לוי נחלקה התיומת נעשה כמי שנטלה התיומת ופסול. ובהלכות מפורש כדברי רבינו וכ"ש אם נחלקו העלין במקום אחר ונסדקו לארכן שהוא פסול וכמ"ש הראב"ד ז"ל למעלה, ודע שפסול זה אינו אלא ברוב העלין ולא במיעוטן. ויש מי שפירש נחלקה התיומת העלה האמצעי העליון שבכולן וכבר הכריע הרמב"ן ז"ל מן הירושלמי שהוא כפירוש ההלכות ורבינו ואפילו לדברי אותן מפרשים אין הפסול אלא ברוב העלה ולא במיעוטו:

היו עליו וכו'. זהו נטלה התיומת לפי דעת רבינו:

לא היו וכו'. משנה וגמרא שם (דף ל"ב) בבאור:

הלכה ה

הדס שנקטם וכו'. במשנה שם (דף ל"ב) גבי הדס נקטם ראשו פסול ולמטה במשנה (דף ל"ד:) אמרו ג"כ ר' ישמעאל אומר שלשה הדסים שנים קטומים ואחד שאינו קטום ר' טרפון אומר אפילו שלשתן קטומין ובגמ' אמר שמואל הלכה כר"ט ומתוך כך דחו בהל' משנה דנקטם ראשו פסול אלא כשר הוא וזה דעת הגאונים ורבינו. ובהשגות א"א כבר הופיע רוח הקדש בבית מדרשנו וכו'. ועם כל השבח הזה שהוא משבח סברתו כבר ראה הרמב"ן ז"ל דבריו והשיב עליהן ודחה קושיותיו שהקשה על הגאונים ז"ל והעמיד דבריהם, ואיני רואה להאריך לכתוב דברי הרמב"ן אחר שהוא ז"ל לא באר לא קושיתו ולא פירושו ויש קצת אחרונים מחמירין כדברי הר"א ז"ל וכן ראוי להורות:

נשרו רוב וכו'. בגמרא (דף ל"ב ל"ג) ת"ר נשרו רוב עליו ונשתיירו בו מיעוט כשר ובלבד שתהא עבותו קיימת ומשכחת לה באסא מצראה דקיימי שבעה שבעה בקינא והוה ליה עבות וכשר. וזה שאמר רבינו אם נשתיירו שלשה עלין בקן אחד ר"ל בכל קן וקן ופשוט הוא. ודע שגרסת רבינו במשנה נפרטו עליו ור"ל נשרו:

היו ענביו וכו'. במשנה (דף ל"ב:) היו ענביו מרובות מעליו פסול ובגמרא (דף ל"ג:) לא שנו אלא שחורות אבל ירקות מינא דהדס הוא וכשר אמר רב פפא ואדומות כשחורות דמיין. עוד במשנה ואם מיעטן כשר ואין ממעטין ביו"ט ובגמ' מבואר שאם עבר ולקטן כשר ומהסוגיא שלשם נראה שמותר ללקטן לאכילה כמ"ש רבינו אלא שלשם הצריכו שיהיה לו הדס אחר לצאת בו הא לאו הכי אע"פ שהוא מתכוין לאכילה אסור. וז"ש רבינו או שלקטן אחר ר"ל מי שאינו צריך לצאת בהדס וזה ברור:

הלכה ו

ערבה שנקטם וכו'. אע"פ ששנינו במשנה (דף ל"ג:) נקטם ראשה פסולה רבינו סובר שכשם שנדחה פסול קטימת ההדס מההיא דר"ט וכמ"ש למעלה ה"ה לפסול קטימת הערבה שהוא נדחה שדרך אחד להדס וערבה. אבל אין נראה כן מן ההלכות שהרי כתבו משנה זו דערבה כפשוטה בלא דחיה וכן כתוב בהלכות הרי"ג אע"פ שהכשירו בהדס נקטם ראשו וזה דעת הרמב"ן ז"ל לחלק ביניהן. ונתן טעם לדבר מפני שהדס כל הדרו בעבותו שעליו חופין את עצו ואין קטימת הראש נכרת בו אבל בשאר המינין קטימת הראש נכרת בהן ופוגמת בהדרן ע"כ. ובהשגות א"א דרך אחד להדס וערבה ע"כ. ר"ל שכשם שבהדס נקטם ראשו פסול לפי דעתו ז"ל וכמ"ש למעלה ה"ה בערבה וכבר כתבתי בדין ההדס למעלה:

נפרצו עליה וכו'. משנה שם ולפי דעת רבינו והלכות נראה שפירושם שנדלדלו מהקנה שהן מחוברות בו דומה לפירושם בנפרצו עליו של לולב. ולפירוש הר"א ז"ל פירוש שנחלקו העלין ונסדקו לארכן, ושני הפירושין אמת בעיקר הדין:

הלכה ז

אתרוג שניקב נקב מפולש כו'. במשנה שם (דף ל"ד:) נקלף נסדק חסר כל שהוא פסול וי"ג וחסר כל שהוא. עוד במשנה ניקב ולא חסר כ"ש כשר ובגמרא (דף ל"ו) גבי ניקב וחסר כל שהוא פסול תני עולא בר חיננא ניקב נקב המפולש במשהו ושאינו מפולש כאיסר. ופירש רבינו במשנה ובגמרא כפירש"י ז"ל והוא דרישא תרתי פסולי קתני ניקב חד חסר כל שהוא פסול אחר ואין גורסין וחסר דמשמע דלא בעינן תרתי לפסולא אלא בחד מינייהו פסול ופירוש ניקב נקב המפולש וסיפא חדא קתני ניקב ולא חסר כל שהוא כשר ופי' נקב שאינו מפולש וכיון דאינו חסר כל שהוא כשר ודברי עולא בר חיננא הם בלא חסר כלל ואעפ"כ כיון שהוא נקב כאיסר אע"פ שאינו מפולש פסול אבל חסר כבר נזכר פסולו בראש המשנה זהו דעת רבינו ורש"י ז"ל. ובהשגות א"א זה שבוש אלא נקב מפולש וכו' והוא מפרש דרישא דמתניתין חדא קתני ניקב נקב וחסר כל שהוא דאיכא תרתי לריעותא פסול וסיפא ג"כ חדא דניקב ואינו חסר כשר וכולה בנקב מפולש הוא ולא דברה משנתנו בנקב שאינו מפולש כלל ועולא בר חיננא ביאר דנקב שאינו מפולש בחסרון כאיסר הרי הוא כנקב המפולש בחסרון כל שהוא וזה דעת המפרשים האחרונים ז"ל:

ניטל דדו וכו'. דברי רבינו בפסול זה הם כדברי ההלכות וקצת מן הגאונים שפירשו (דף ל"ד:) נטלה פטמתו פסול בדדו של אתרוג והוא חוטמו ובו היא השושנה. ומלשון רבינו

נראה שאינו פוסל בנטילת השושנה בלבד אלא בנטילת הדד והוא העץ שהשושנה בו וכן עיקר וכן ראוי להורות אע"פ שיש בזה סברות ופירושין ודברים ארוכים:

ניטל העץ וכו'. גם זה כדברי ההלכות והוא מוסכם מרוב הגאונים והאחרונים ז"ל ומכאן נראה לי ראיה דחסרון פחות מכאיסר פוסל באתרוג וכשיטת רש"י ז"ל ורבינו שכתבתי למעלה דאי לא כשנטל העץ ונשאר מקומו גומא למה יהא פסול הרי אין כאן חסרון כאיסר. וא"ת אי משום חסרון הוא פשיטא ול"ל למימר הא אשמעינן מתני' דחסר פסול כפי שיטה זו. לא היא דה"א דדוקא חסר מגוף האתרוג ממש פסול אבל כשניטל העץ הזה אע"פ שנשאר מקומו גומא כשר קמ"ל דפסול כנ"ל. ומבואר בדברי רבינו שאם לא ניטל אלא היוצא מן העוקץ כשר ופשוט הוא שם:

עלתה חזזית וכו'. במשנה עלתה חזזית על רובו פסול ובסוף המשנה על מיעוטו כשר ובגמרא (דף ל"ה:) לא שנו אלא במקום אחד אבל בשנים וג' מקומות מיחזי כמנומר ופסול אמר רבא על חוטמו אפילו כל שהוא פסול ופירש רבינו חוטמו דדו וכן פירשו קצת מפרשים ז"ל. ובהלכות ר' יצחק אבן גיאת פירשו חוטמו שהוא חודו וראשו של אתרוג וקרובין דבריו לדברי רבינו. וראיתי מי שפירש חוטמו ממקום שמתחיל להתקצר ולהתחדד כלפי ראשו ופירוש חזזית הוא כעין גרב הנעשה באתרוג כדמתרגמינן או ילפת או חזזן ופסולו מפני שאינו הדר ולפיכך אע"פ שאינו מגיע עד הלבן פסול:

נקלף הקרום וכו'. במשנה נקלף פסול ובגמרא (דף ל"ה ל"ו) אמר רבא האי אתרוגא דאגלידי כאהינא סומקא כשר והקשו והא תנן נקלף פסול ותירצו ל"ק הא בכולה הא במקצתה ורש"י ז"ל פי' מקצתה פסול דמיחזי כמנומר אבל הגאונים פירשו בהפך וכן עיקר. וכתוב בהלכות ואם נקלף כולו ולא נשתייר ממנו כלום פסול ואם נשתייר מקצתו כשר וכו' והוא כדברי רבינו:

הלכה ח

אתרוג שהוא וכו'. ברייתא שם (דף ל"ו) אתרוג תפוח סרוח כבוש שלוק כושי לבן או מנומר פסול ובמשנה (דף ל"ד:) הירוק ככרתי ר"מ מכשיר ור"י פוסל וקי"ל כר"י ופי' כושי שחור ועוד יתבאר דינו לפנינו:

גדלו בדפוס וכו'. שם (דף ל"ו:) ברייתא גדלו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת פסול אמר רבא לא שנו אלא כעין בריה אחרת אבל כמין ברייתו כשר אע"ג דעבדיה דפי ע"כ:

התיום והבוסר וכו'. שם (דף ל"ו) בברייתא אתרוג ככדור פסול ויש אומרים אף התיום אתרוג הבוסר ר"ע פוסל וחכמים מכשירין. ופסק רבינו כת"ק שאינו פוסל התיום וכחכמים שמכשירין אתרוג הבוסר. אבל יש לתמוה למה לא כתב רבינו פסול אתרוג

כדור ואולי שסמך על מ"ש עשאו כמין בריה אחרת פסול. ופי' מלות אלו. ככדור שהוא עשוי עגול מכל צד ככדור. תיום שני אתרוגין שדבוקין זה בזה. בוסר שלא נגמר בשולו:

מקום שהאתרוגין וכו'. במשנה (דף ל"ד:) אתרוג הכושי פסול והקשו והא תניא כושי כשר דומה לכושי פסול ותירץ רבא ל"ק הא לן והא להו. ובהלכות פירש לבני ארץ ישראל כושי פסול וכ"ש כושי הדומה לכושי שהוא פסול. ולבני בבל שהאתרוגים שלהם כושים הכושי כשר והכושי הרבה שהוא דומה לאדם כושי פסול וזה מבואר כדברי רבינו ועיקר:

הלכה ט

כל אלו וכו'. בגמ' (דף ל"ו:) ר' חנינא מטבל באתרוג ונפיק בה כלומר שהוא אוכל ממנו ואח"כ יצא ידי חובתו והקשו והא תנן מתניתין נקב חסר כל שהוא פסול ותירצו ל"ק מתניתין ביו"ט ראשון ר' חנינא ביו"ט שני. ובהלכות וכן הלכתא מכאן למדו הגאונים לכל הפסולין מחמת מומין שהם כשרין בשני מק"ו שאין לך מום גדול מזה אבל הפסולין מחמת שיעוריהן ר"ל דמיכתת שיעורייהו אין יוצאין בהן אפילו בשני וזה מוסכם. ויש מוסיפין לפסול עוד בשני גזול ויבש וכן כתוב בהשגות א"א אין הכל מודים כו'. ומצאתי בדברי הגאונים כדברי רבינו שהן מכשירין את כולן בשני חוץ מן האסורין באכילה וכבר הכריע הרמב"ן ז"ל היבש להכשיר אבל בגזול הודה לדברי ר"א ז"ל לפסלו משום מצוה הבאה בעבירה. ומחלוקת הוא בגמרא בריש הפרק (דף ל') ביו"ט ב' במקדש אע"פ שהוא מן התורה ויש פוסקים כדברי רבינו והגאונים ז"ל וכן ראיתי בעטור שהוא מכשיר אף הגזול בשני ולדידן דאית לן תרי יומי יש מי שכתב שיו"ט גליות יום השני הרי הוא כראשון לענין פסולין אלו שאם לא כן יהיו מזלזלין בו. וי"א שהוא כשאר הימים דכיון דידעינן בקביע דירחא ויום ראשון הוא יו"ט בודאי לא החמירו במומין אלו ולא עוד אלא שלפי דברי הראשונים אם לא מצא בלא מום ישב ולא יטול ונמצא חומרו קולו. וכן נראה מלשון רבינו שכתב ביום שני עם שאר הימים ואין בזה ראיה מכרעת מן הגמרא. ודע שכל הפסולים שהזכיר רבינו פ' שביעי בין מפני שאינן מינן בין מפני שהן חסרי השיעור כלן פסולין בשני כראשון וזה מבואר פשוט בדברי רבינו:

הלכה י

אין אדם וכו'. משנה (דף מ"א:) אין אדם יוצא ביו"ט הראשון בלולבו של חברו ושאר כל ימות החג אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חברו ואמרו בגמרא ביום ראשון אין יוצאין לא בשאול ולא בגזול עד שיתננו לו חברו במתנה. ועוד שם בגמרא הרי לך אתרוג זה במתנה על מנת שתחזירהו לי נטלו ויצא בו והחזירו יצא לא החזירו לא יצא:

ואין נותנין אותו לקטן וכו'. פרק לולב וערבה (סוכה דף מ"ו:) א"ר זירא לא לקני איניש הושענא לינוקא ביומא טבא מ"ט דינוקא מקני קני אקנויי לא מקני ואשתכח דקא נפיק בלולב שאינו שלו:

ואחד הלולב וכו'. זה פשוט ומבואר שם (דף מ"א):

הלכה יא

שותפין שקנו לולב או וכו'. פרק יש נוחלין (ב"ב קל"ז:) אמר רבב"ח האחין שקנו אתרוג בתפיסת הבית ונטלו אחד מהן ויצא בו אם יכול לאכלו יצא ואם לאו לא יצא ודוקא אתרוג אבל פריש או רמון לא כך היא הגרסא ברוב הספרים ובדברי הגאונים וההלכות ופירושה כדברי רבינו דכל דאין שם אתרוגין אחרים אע"פ שאין מקפידין עליו באכילתו אינו יוצא בו לפי שכל שאין שם מאותו המין אין מחילתן בסתם מועלת אבל כשיש שם מאותו המין אפילו היה זה מעולה מן האחרים מחילתן מועלת לפי שאינן מקפידין. ובהלכות פ' לולב הגזול ושמעינן מינה דהני בי תרי דזבני לולבא בשותפות לא נפיק חד ידי חובתו ביומא קמא עד דיהיב ליה חבריה מנתא דידיה ואי לא לא נפיק ע"כ וכן כתבו האחרונים ז"ל ונתבארו דברי רבינו. אבל הרשב"א ז"ל כתב ומסתברא לי דהא דאחין בשלא לקחוהו לצאת בו היא אלא לאוכלו ולהריח בו אבל לקחוהו לצאת בו ודאי בכל גוונא יוצאין בו דאמרינן יש ברירה שהרי בשעה שלקחוה היו יודעים שאינו ראוי ליחלק ועל דעת כן לקחוהו שבשעה שיטלנו כל אחד מהן לצאת בו שיהא כולו שלו דומיא דשותפים שנדרו הנאה זה מזה שהן נכנסים לחצר של שניהם שאין בה דין חלוקה כמו שמבואר פ"ז מהלכות נדרים. והטעם שיש ברירה שכשלקחוהו על דעת כן נשתתפו שבשעה שכל אחד מהן נכנס יהיה מקום דריסתו שלו ואף בלולב כיוצא בו ואינן צריכין להקנות עכ"ד. ואפשר שעל דעת זה סמכו בהרבה מקומות שלוקחין לולב אחד וכל הקהל יוצאין בו בין בראשון בין בשני:

הלכה יד

(יב-יד)

אע"פ שכל המועדות וכו'. דברי רבינו עד השמחה שישמח אדם וכו' מבוארין פ' החלייל (סוכה דף נ') בבאור. מהן במשנה ובגמרא. ועוד היה שם שיר אחד לקרבן בין ביו"ט בין בשבת ומבואר פ"ג מהל' כלי המקדש. אבל זה לא היה אלא שיר של שמחה ואינו דוחה אפילו יו"ט:

הלכה טו

השמחה שישמח אדם בעשיית מצוה וכו'. דברי רבינו מבוארים בכ"מ בגמרא ובבמה מדליקין (שבת ל':) אמרו ושבחתי אני את השמחה זו שמחה של מצוה. ועיקר הדבר הוא שאין ראוי לו לאדם לעשות המצות מצד שהן חובה עליו והוא מוכרח ואנוס בעשייתן אלא חייב לעשותן והוא שמח בעשייתן ויעשה הטוב מצד שהוא טוב ויבחר באמת מצד שהוא אמת ויקל בעיניו טרחן ויבין כי לכך נוצר לשמש את קונו וכשהוא עושה מה שנברא בשבילו ישמח ויגיל לפי ששמחת שאר דברים תלוים בדברים בטלים שאינן קיימים אבל השמחה בעשיית המצות ובלמידת התורה והחכמה היא השמחה האמיתית. וזהו ששלמה בדרכי מוסרו שבח שמחת החכמה ואמר בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני: **סליקו להו הלכות לולב**